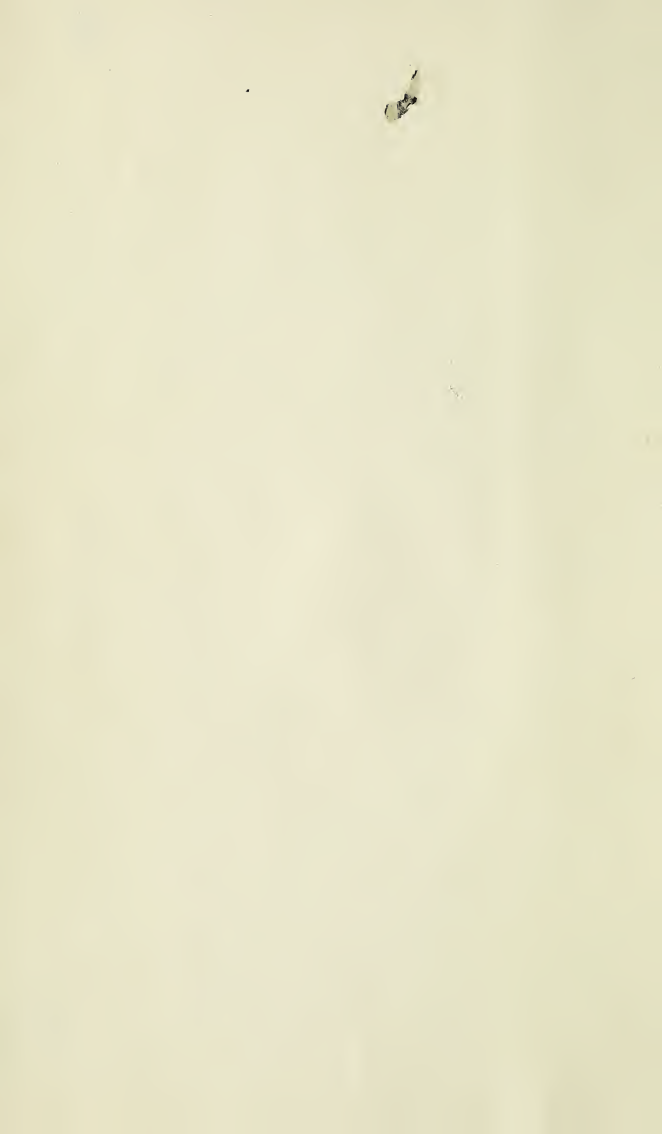

H

22/25
556

Eder=
Fuglens
Beskrivelse

af
Morten Thrane
Brünniche.

Imprimatur.
J. C. KALL.

Kjøbenhavn 1763.

2000
English
Smithsonian
LIBRARY

Charles W. Richmond to
July, 1904.

Smithsonian Institution
Washington, D.C.

Smithsonian Institution
Washington, D.C.

QL
696
A5888
1763
c.1
SCHWED
Høy: og Velbaarne

Hr. Adam Gottlob
von Moltke,

Greve til Bregentved, &c.

Ridder af Elefanten,

Hans Kongel. Majestæts

Høybetroede Geheime = Raad,

Ober = Hof = Marskalk, &c.

samt

Høy: og Velbaarne

Hr. Otto Thott,

Ridder af Dannebrog,

Hans Kongel. Majestæts

Høybetroede Geheime = Raad i

Conseillet, og Ober = Secretair

i det Danske Cancellie, &c.

Herre til Gavnöe, &c.

Som
Store Kiendere og Samlere
Af de til Natur-Videnskaberne
henhørende Ting,

og

Høye Belyndere
Af dem, som legge Bind paa
bemeldte Videnskaber,

Tilskrives denne liden Afhandling
af
Deres Høngrævelige EXCELLENCES
og EXCELLENCES

underdanigste Tiener

M. Th. Brunniche.

For

Fortale.

Det tilkommer mig, at skrive en Afhandling for de Stipendier, som jeg ved mine Belgioreres Forsorg oppebærer. Vor Danske Monarkes milde Omhu for Natur = Videnskaberne Fremvert tilskynder mig, som en Elskere af disse, at befordre efter mine ringe Kræfter denne saa store Konges Faderlige Hensigt. Jeg har derfor taget mig fore, at skrive om noget, der henhører til Natur = Historien, nemlig om Eder = Fuglen, som i sig kand ansees af liden Betydning,

Fortale.

men er dog en af de disse Nordiske Landes
meest nyttige Sæ = Fugle; i det Haab,
samme ville være mine Landsmænd til
nogen Fornøielse, og Natur = Historien
til nogen Oplysning, da om samme Fugl
hidtil ikke noget fuldstændigt har været
samlet.

En anseelig Samling af de
fleeste Nordiske Fugle, opstillede efter Sy =
stematisk Orden i et dertil indrømmet Væ =
relse og tilhørende Hr. Ober = Auditeur
FLEISCHER, Deputered i det
Combinerede Admiralitets og Ge =
neral - Commissariats Collegio, har
givet mig Lejlighed, ved denne min Bel =
ynderes Tilladelse, nøiere at lære Eder =
Fuglen, som de fleere, at kiende efter Na =
turen, og at kunde nøiagtig udgive dens
Beskrivelse.

Jeg har og samlet det,
som hist og her findes hos adskillige Skri =
bentere, dem jeg for Kortheds skyld paa
et Stæd i Forveien har vildet anføre.
For en Deel af de nye Efterretninger
om denne Fugl, tillige med fuldkomne

Fortale.

Underretninger om nogle uvisse, har jeg i sær Deres Høycærværdigheder Hr. Procanceler PONTOPPIDAN og Hr. Professor EGEDE, samt Deres Belærværdigheder, Hr. VOLQUARTZ og Hr. STRÖM at takke. Til forebemeldte Samling indkom vel Ederes Fugle af begge Kion fra Grønland, Island, Norge og Færøe; men i sær maa jeg her berømme de prægtige Udstopninger af denne Fugl, som i begge Kion og i adskillige Aldere tilligemed nøyagtige Beskrivelser, og en Deel meget artige og hidindtil ubekjendte Beretninger ere fra Hr. Auditeur PETERSEN paa Christiansøe, foruden en Mængde af andre Fugle indsendte, efter hvilke Tegningerne ere giorte. Siden denne Afhandling er i sit Slag den første, som er skreven paa Dansk, har jeg holdt det nødvendig, som afhandles i den. 13 indtil den 29 d, og som ellers kunde synes vidtløftig. Skulde denne finde noget Biesald, opmuntres jeg derved, at

Fortale.

udgive fra bemeldte Samling en Deel nye
og hidtil ubekiendte Fugles Systematiske
Korte Beskrivelser, som næsten alle ere
færdige. Elersens Colleg. den 17de
Februarii 1763.

S. I.

De Skribentere, som enten beskrive denne Fugl, eller melde noget om samme, og, som jeg til denne Afhandling har fundet faae at see og benytte mig af, ere: Caroli Linæi Systema Naturæ 1758. Tom. I. Gen. LXI. sp. II.

- - - Fauna Svec. 1761. n. 117.

- - - Oelanska Refa. Stokh. 1745, p. 198. 213. sq.

Franc. Willughbeii Ornithologia. Lond. 1676. p. 16. 23. 277. 278. Tab. LXXVI. fig. 3. Hunnen (ulig.)

Jo. Razi Synopsis Methodica Avium, Lond. 1713. p. 141. n. 3.

Jac. Theodor. Klein. Verbesserte Historie der Vögel, Danz. 1760. p. 137.

Jo. Sam Halle Natur-Geschichte der Thiere 2ter B., Berlin 1760. p. 549. n. 652.

Briffonii Ornitholog. Tom. 6. 1760. G. 106. Sp. 13** Tab. 29. Hunnen. Tab. 30. Hunnen, (temmelig gode, uden Farver.)

Jonæ Rami Norriges Beskrivelse. p. 244.

- Eric Pontoppidans Norges Naturlige Historie
2den D. p. 93. 114 sqq. Hannen p. 136.
(temmelig liig.)
- Hans Ströms Beskrivelse over Söndmöer. So-
røe 1762. p. 261.
- L. Thura Bornholms Beskrivelse p. 14. og 281.
Ol. Wormii Museum 1655. p. 310.
- Th. Bartholini Acta Med. Hafn. Vol. I. p. 90.
- - - Medicina Dan. dom. p. 65. sqq.
- Theodori Thorlacij Dissertat. Chorographico-
Hist. Islandiæ sub. præsid. Æg. Strauch.
Witt. 1661. fol. 15.
- G. Buchanani Opera. Lugd. B. 1725. Tom. I.
p. 44.
- Lucas Debes Feroa Reserata, s. Færøernes Bes-
krivelse p. 127.
- Jo. Andersens Efterretn. om Island ic. Kiøbenh.
1748. p. 43. og 174.
- N. Horrebows Efterretn. om Island. p. 167. sq.
- H. Egede Grønlands Naturl. Hist. p. 51.
- Pauli Egede Dictionarium Grønland. Hafn.
1750. p. 20. a. 110. a.
- L. Dalagers Grønlandske Relationer, Kiøbenh.
1752. p. 19 og 74.
- G. Edward. Nat. Hist. of Birds T. 2. p. 98. (Ege-
ninger af Hannen og Hunnen med Farver
og temmelig gode.)
- Jo. Mich. Seeligmanns Sammlung verschiedener
ausländischer und seltener Vögel. Nürnberg.
1755. 4ter Th. Tab. 91. Han og Hun,
(med Farver og temmelig gode)

Histoire Naturelle des Animaux par Mr. Arnault de Nobleville & Salerne. Tom. 3. p. 36.

P. H. G. Moehringii Avium Genera, præfat. p. 14.

Dictionnaire Raisonné & Universel des Animaux ou le Regne Animal par M. D. L. C. D. B. (c: Brisson) à Paris 1759. Tom. I. p. 391. sq. & 396. sq. Tom. 2. p. 81.

Rariora Musei Besleriani, illustr. à Jo. Henr. Lochnero, edita à parente Mich. Frid. Lochnero 1716. p. 36. sq. Tab. 9. n. 6. Sunnens Aftegning (meget slet.)

Rob. Sibbaldi Scotia illustrata s. Hist. Nat. Scot. Prodromus P. 2. l. 3. p. 21. Tab. 18. (ansøres af Hr. Pontoppidan, Brisson, og Lochner.)

§. 2.

De Navne, med hvilke denne Fugl nævnes hos ovenmeldte Skribentere, og paa adskillige Stæder, ere følgende:

Anas mollissima (den blødeste And) er denne Fugls Systematiske Navn, som den først har faaet af Hr. Carolus Linnæus.

Anas Farnensis s. S. Cuthberti (den Farnensiske And eller St. Cuthberts And) kaldes den af Willughby og Ray.

Anas plumis mollissimis vulgò Eider, (en And med

med de blødeste Ficer, kaldet Eider) under dette Navn beskrives den hos Worm.

The great black and white Duck, (den store sorte og hvide And) under denne Titul anføres den af Eduard, hvilket oversættes:

Die grosse weisse und schwarke Ente, hos Hr See-
ligmann.

Avis inter anserem & anatem feram media,
(en Fugl imellem en Gaas og en Bild = And)
saaledes anføres den i Mus. Besl.

Edder = Anden. Edder = Gaasen. Edder = og
Eder = Fuglen ere dennes Danske Navne.

Qedar = Fugl og Qedur = Fugl kaldes den i det
Islandske Sprog.

Edder = Qeddar = Qeder = men forkortet, Qer =
og Qe = Fugl, saa og Qerbolte ere de
Norske Navne.

En Te og en Tsteig kaldes den i Trondhiems
Stigt.

Eider = Gans kaldes den paa Tydsk.

Eider, Ud, Uda og Gudunge kaldes den af
de Svenske og

Tra af Bahuuserne.

Edder-Fowl, S. Cuthberts Duck eller The Cut-
berts Duck kaldes den af Engellænderne; og

Colca af Skotslænderne?

Le Canard a duvet, l'Oye a duvet, l'Eider eller
l'Ederdon kaldes den af de Franske.

Naebøer paa Bornholm.

Arnaviak kaldes Hunnen i det Grønlandske
Sprog.

Mitek plur. Merkit er Fuglens almindelige Navn i samme Sprog.

Eiderblicke e. Erblicke er paa Færøerne Hansens Navn, naar den er bleven hvid.

Gield-Fugl, Gield-Fæ kaldes i Norge de af disse Fugle, som ikke faae nogen Mage; eller, som andre meene, de, som ikke lægge Unge ud.

Capricolca kaldes den af Sibbaldus tab. 18. I hans Prodr. tales om Colca, men ikke om Capricolca.

§. 3.

Det Latinske Navn Anas, paa Dansk And, er hos Hr. Linnæus Navnet paa et heelt Fugle-Slag, i hvilket Slag alle Arterne stemme saaledes overens i Skabningen med vores almindelige And, at Forskællerne blive for en usøvet vanskelig at bestemme; iblandt disse Arter regner han med rette vores Fugl, men skiller den fra de andre ved det Latinske Navn Mollissima, paa Dansk den Blødeste, som den faaer af sine bløde Duun: Af samme Aarsag kaldte fordom Worm denne And: Anas plumis mollissimis, siden Hr. Arnault: le Canard a duvet, men nu Hr. Brisson: l'Oye a duvet.

§. 4.

Islænderne kalde denne Fugl Ædar-Fugl, hvilket Navn den og formodentlig har baaret hos de gamle Norske. Saaledes skrives Navnet af
The

The. Thorlacius, Anderson skriver dette Navn Ædur - Fugl; begge Skrive-Maader ere brugelige, thi Ædar er en genitivus singularis af nominat. Ædur, men Ædur er Ordet selv saavel i singulari som plurali, hvilket kand siges uden at tillægge det Ord: Fugl. (a) Fra dette Navn nedstammer de fleeste andre, thi Worms, Bartholins, de Svenskes og Tydskes Eider er ikke andet end en ikke aldeles ret Udtale (b) af det Islandske Ædar. Hos de fleeste har Ordet faaet en anden Udtale, saasom de Norskes saavelsom de Danskes Edder = Wedder = Eder = Weder = men forkortet WEr = og WE = Fugl, saagog WErbolte og WE = Steig, de Svenskes Ud, Uda, og Bahuusernes WEr; heraf har og det Franske l'Eider eller l'Ederdon og det Engelske Edder Fowl (c) sin Oprindelse.

S. 5.

Eiderblicke og WErblif kaldes paa Fersøerne, efter Lucas Debes Beretning, Hannen af denne

- (a) Herom har en af mine Venner Hr. Finsen fra Island været saa artig at give mig Underretning.
- (b) Islænderne udtale Æe saaledes at Lyden af begge Vocalerne, hvoraf Diphtongen bestaaer, i Udtalen kand høres. See Runolphs Jonæ Gramms, Island. S. 2.
- (c) Dette Navn gives den i en Engelsk Oversættelse af Hr. Egdes Grønlandske Historie. Forstikællen imellem det Engelske Fowl og Bird findes i Bradley Worcks of Nature. S. 109.

denne Fugl, naar den er over tvende Aar gammel, fordi den da har forandret sin hvide, med fortspraglede Farve, til en reen hvid, skinnende eller blank Farve.

§. 6.

Opfindelsen til det Svenske Gudunge, saavel som til det Islandiske Adar, er ey læt at bestemme; torde jeg giætte, vilde jeg sige, at begge Navne kunne være givne Fuglen af dens sædvanlige Føde (d), som vi af det følgende lærer, tildeels at bestaae af Muslinger og Snegle, thi Islænderne kalde paa deres Sprog (e) en Musling Ada, og en Snegl Kudunge (f): Enhver

seer

(d) At Fuglene faae Ravn undertiden af den Føde, som de helst søge, er læt at beviise med Exempler tagne af flere Sprog, saasom: de Svenskes Nötwecka, Nötkraka. (Fn. Sv. 91.) fordi den æder Rødder. Bornholmernes saavel som Jydernes Aalekrage (Fn. 145. & 146.) fordi den sluger Aal, Turah Bornholms Beskrivelse. S. 13. Skallesluger kaldes en And i Jylland, som sluger en Fisk kaldet Skaller (Fn. 372.) De Lydskes Hånffling (Fn. 240.) fordi den æder gierne Hampefrøe, Halle Natur. Gesch. 2 Th. S. 390. Hvortil man kunde lægge mange flere.

(e) Denne Efterretning skylder jeg velbemelte Hr. Finsen.

(f) Hermed kommer noget overeens de Norskes Kouunge Ström. Søndm. S. 181. saa og Kaungar og Kupunge; Kalms Resa til America, Tom, I, S. 95.

seer lættelig hvad Overensstemmelse disse Ord have med de foranførte Navne (g).

S. 7.

Uaeboer d. e. en Fugl, som opholder sig i eller ved saadan et Vand, som vi kalde en Uae (h) men da en Uae skal indeholde ferst Vand, hvorudi Fuglen ikke, saavidt man veed, opholder sig, maa den have dette Navn, fordi den sees i Havet ved Land-Kandten, hvor Uaerne have deres Udløb.

S. 8.

Anas Farnensis kaldes den af de Farnensiske Der (i) fordi den paa disse, efter Willughbys og Rays Beretninger, udlægger sine Ægg. Paa een af disse Der (Farne Ile) byggede den fordum Lindisfarnensiske Biskop i Engelland, og de Nørre-Engellænders Skyts-Helgen, Cuthbert, som Beda i hans Levnets-Beskrivelse vidtløftig for-

(g) Til det Navn Aedar nærmer sig meget det Brittiske Ader som betyder en Fugl. Camden. Britann. S. 838.

(h) Af saadanne Uaer har ogsaa Uae-Kirke og Uaier Sogn paa Bornholm deres Navn. Thurah Bornholms Beskrivelse. S. 84. og 178.

(i) Disse Der, som paa Latin kaldes Insulæ Farnæ eller Farnenses og ligge ved Kysten af Northumberland i Engelland, maa ikke forvildes med de Danske Færøer, som ligge imellem de Skotske Der og Island.

tæller (k), en Stad, for der i Andagt at henbringe sin øvrige Levnets-Tiid: Af denne Cuthbert have Engellænderne siden kaldet denne Fugl St. Cuthberts Duck eller Anas St. Cuthberti.

§. 9.

Colca kalde Skotlænderne en Fugl, som, efter Buchanans Beskrivelse (1), ikke kand være anden end Eder-Fuglen, men Oprindelsen til dette, saavelsom til de Grønlandske Navne Arnaviak Metek og Merkit, er ikke bekiendt.

§. 10.

Saavidt jeg af Efterretninger kand slutte, er det Navn Gield-Fugl (m) eller Gield-Æe i Ulo
B
mine

(k) Og efter ham Camden i sin Britannia hvoraf dette er taget, S. 751.

(1) Buchanani Beskrivelse over Colca er denne: In hac Insula (Suilskeraja) rarum & alis regionibus ignotum avis genus conspicitur, Colcam vocant, magnitudine paulo infra anserem. Ea vere singulis annis eo adventat, pullosque exclusos eousque educat, dum ipsi sibi prospicere possint, ad id fere tempus plumæ, sponte defluentes è toto corpore, nudam destituunt, ac tunc demum ad mare se recipit, nec ante proximum verusquam conspicitur. Illud quoque eis est singulare, quod earum pennæ caulem non habent, sed levi, & cui nil prorsus duri adest, pluma totum corpus velut lanugine vestiunt Opp. Tom. I. p. 44.

(m) Gield-Fugl meener Hr. Egede er et Nørsk Navn, som tilhører de saa kaldede Stof-Vænder. (Fn. 115.)
 for

mindelighed i Norge tilfælles for de af begge Rion
iblant Eder=Fuglene, som ingen Mage fandt faae,
enten formedelst Alder, Ungdom, eller andre Om-
stændigheder, da saadanne mageløse Fugle an-
sees som gildede. Andre vil have det alleene for-
staaet om den Eder=Fugl, som ikke lægger Un-
ger ud.

§. II.

§ Anledning af Hannens sorte og hvide Far-
ve anføres den af Edward under denne Titul: The
great black and white Duck.

12.

Den Grønlandske Fugl, som af Martens (n)
beskrives under Navn af Berg=Ante, men tillige
nægs

fordi man tilforn troede, at de ikke parredes eller ud-
lagde Eg og Unger, Eged. gamle Grønlands Naturl.
Hist. S. 48. Men denne And kaldes Gaul=Fugl
hos Hr. Kalm i hans Resa til America Tom. 2. S.
161. og hos Hr. Ström Södm. S. 228; Gaul eller
Gagl hos Hr. Pontoppidan. Norges Nat. Beskr.
Tom. 2. S.

(n) Spidsbergische Reise pag. 55. 65. seq. Af det, som
han om samme anfører, er følgende det betydeligste:
Die Berg=Ente ist ein Geschlecht unserer Enten oder
viel mehr wilden Ganssen, denn wie eine mittelmäßige
Gans ist, und scheineth auch an Schnabel den Gänsen
ähnlicher zu seyn. Das Männlein ist von Federn
schwarz und weiß, und das Weiblein als ein Kep-
hun. Der Schwanz ist stumpf wie an andern En-
ten.

nægtes af ham at være Eder=Fuglen, som han dog maaſkee aldrig har kiendt; og siden af Klein anføres, bliver af Hr. Briſſon holdet for den ſamme med Eder=Fuglen, og det ikke uden Aarsag, thi udi den, af Martens paa Bierg=Anden giorte, Beſkrivelse komme begge ſaaledes overeens, at intet bliver tilbage, for at gjøre dem adſkillige, uden Navnet alleene; thi Bierg=Anden bygger efter Martens Beretning, ligesom Eder=Fuglen paa lave og nedrige Stæder; ikke heller fand af Kobberet (o). Dømmes noget tilforladelig, ſom her i Lunde tiene til Dplysning.

S. 13.

Formedelt denne Fugls lukte Fødder eller med Hud ſammensvøbete Læer, har ingen kundet tage i Tvivl at henføre ſamme til Svøm=Fuglene: Diſſe inddeeles, efter Willughbys og Rays System, i de Fugle med lappede og lukte Fødder,

B 2

ten. Sie fliegen häufig bey Tropfen wie ander wilde Enten; wenn ſie Menſchen ſehen halten ſie ihre Köpffe in die Höhe und ſtrecken den Hals lang aus. Neſten auf niedrigen Inſulen. Ihre Neſten bereiten ſie von Federn ihres Leibes, und vermengen ſie mit Moſ. Es ſind aber dieſe Federn nicht die Federn ſo Edder=Dun genennet werden. Man findet ihre Eyer 2. 3. auch 4 in einem Neſte, von Farben ſeynd die bleichgrün, gröſſer als unſer Enten-Eyer.

(o) Sammeſteds Tab. M. Fig. b, ſaaledes bør Citationen rettes pag. 65. thi Fig. c. er hans Rotges, og bærer ikke til Ande. Slaget.

der, disse igien i treetaaede og 4retaaede, men disse i smal-næbbede og breednæbbede; til de sidste henføre de vores Fugl. Saa naturlige disse Inddeelingen vare, saa visse vare de ogsaa, men, da man ikke vilde lade sig nøye med disse saa Inddeelingen, gjordes af de breednæbbede Svøm-Fugle tvende Slags, hvoraf det eene blev kaldet Gaase-Slaget, og det andet Ande-Slaget; Størrelserne og nogle smaa Forskieller i Kroppens Dannelselse vare her de fornemste Kiendetegn, men, da disse ikke altid ere visse og efterretlige, vakkede her dette, i det øvrige og meere almindelige, saavel indrettede System; men, kom endnu meere til at vakle ved en nye Inddeeling af Ande-Slaget, som bestod i at adskille Fersk-Bands Ender fra Søe-Bands Enderne, til de sidste henregnede man Eder-Fuglen.

§. 14.

Hr. Linnæus forkastede med Rette disse sidste Inddeelingen, gjorde ingen Forskiæl paa Ande- og Gaase-Slaget, men anførte begge under det almindelige Navn And.

§. 15.

Klein og Halle, som saae paa Størrelsen, og hellere vilde tage meere konstige men tillige usikre Kiendetegn, for at finde noget Nytt, end at de vilde lade sig bekvemme til at antage denne Skarpseendes, saavel grundede Systematiske Inds

Inddeelingen, vigede, som i andet, saa og her
 udi fra hans allereede lagde Plan, og gjorde af
 hans forhen under Ande=Slaget indbefattede
 Fugle tvende Inddeelingen: De til den eene Ind-
 deeling henregnede kaldte de Gææs, men de, som
 bleve tilbage for den anden, kaldte de **Ud**; **r**;
 til de første blev nu vores Fugl henregnet.

§. 16.

Hr. Moehring, som har alleene givet os sine
 Inddeelingen, uden at opregne enten alle eller
 nogle af de ham bekiendte Urter, indbefatter al-
 le, saavel Sæ=Fugle, som Vand=Fugle, under
 en eeneste Klasse, og kalder dem tilhobe Hydro-
 philæ d. e. Vandkiære Fugle. Disse deeler han
 i 5 Ordener, til de første henfører han alle dem,
 hvis Næb er langs med Kanden Gav=tændet,
 i denne Orden anføres Ande=Slaget, hvorudi
 han indtager alle de, som, foruden de øvrige af
 Hr. Linnæo for Ande=Slaget fastsatte Kiende-
 tegn, i en heel Svøm=Huud ere overeensstem-
 mende.

§. 17.

Siden udgav Hr. Linnæus et meere fuldstæen-
 digt og forbedret System; Ande=Slaget var
 endnu paa een nær (*) ligesaa vidtløftig som
B 3
til-

(*) Denne var Skuffel=Fuglen (Fn. 162.) som nu
 blev henregnet til Snæpperne's Familie, thi dens
Laar

tilforn, men formedelst sammes Vidtløstighed gjorde han heraf 4re Inddeelingen, som ved en Deels adskildte Dannelser paa Næbbet, andres tilbagekrøllede Numpe = Fjære og nogles Hoveds Top vare kiendelige. Endelig kom Hr. Brisson, som kastede alle disse tilhobe, og deelede dem i trende Slags efter deres Næbbes adskillige Brede og Tykkelse. Det eene Slag kaldte han Anas, det andet Anser, til de sidste henførtes nu Eder = Fuglen formedelst sit saa tykke som brede Næb.

§. 18.

En udførlig Beskrivelse paa denne Fugl bliver for en Systematicus det eeneste og tillige sikkerste Middel, til at henføre den til sit rette Slag, og tillige skille den fra de andre, under samme Slag henhørende Arter.

§. 19.

Skal Beskrivelsen ikke være for kort eller for vidtløftig, maa den være indrettet efter de adskillige Øhemeed, skal den være nok til at bestemme Slaget, maa den ikke indeholde uden det, som den har tilfælles med flere Slag af samme Familie og de øvrige Arter af sit Slag; men herudi bør den ogsaa være saa fuldkommen som muelig, saa at ikke de mindste Overeensstemmelser maa ude =

Laar vare oven for Knæerne nøgne og Fødderne ifkun forsynede med halv Svøm-Huud, som ikke naaede ud til Tærne.

udelukkes; dog maa den ikke være unyttig opfyldt med saadanne Beskrivelser, som Fuglenes naturlige Skabning kand tilsiige; skal den tiene til at adskille Arterne, maa den være den allerfuldkomne-
 neste, den maa indeholde alt det, som Fuglens naturlige Skabning ikke tilsiiger: Begge Beskrivelser maa tillige være de tydeligste, og forfattede i det af Fugle-Beskriverne antagne Sprog, eller med de hos dem brugelige Kunst-Ord.

S. 20.

Efter disse Regler vil jeg give de, saa vidt muligt, tydeligste, fuldkomne-
 ste og korteste Beskrivelser paa denne Fugl, men da disse ere giorte efter sammes udstoppede Skind, bliver Dannelsen og Farven paa Dyets Deele, med meere, som paa udstoppede Fugle ikke kand skionnes, og hvorom tilforladelig Efterretning feyler, for de Selvseende at tillægge.

S. 21.

Ande = Slaget.

Næbbet halv-bufulkrund, stump, overdraget med Skind; forlænged paa Enden med et Nægledanned Stykke, som meest indfattes af det øvrige Næb, forsyned med Tænder, som i Næbbet ere paa dets Sider flad trykte, men paa Under-Næbbets yderste Sider, som Tvær-Plader oprenste.

Fødderne ere korte, Knæerne nøgne og
 staae uden for Bugen,

Tæerne ere fiire, de 3 staae foran under
 en heel Svømhuud, den fjerde er en løs
 Bag-Laae.

Tungen er Kiødsfuld og stump, har paa
 Siderne Haar-Fryndser; paa Enden
 en Brust-Nægl.

S. 22.

Alle disse Kiendetegn tilsammentagne findes al-
 drig hos noget andet, men altid hos dette Slag;
 tage vi derimod enhver for sig, ere de ikke alle
 egentlige og saadanne, som alleene tilkomme Und-
 den, thi nogle ere for flere Fugle-Slag meere,
 andre mindre almindelige, saaledes komme alle
 Svøm-Fuglene overeens i et med Skind over-
 draget Næb, og Fødder med Svøm-Huud for-
 synede, endeel ere hinanden liige i Henseende til
 Tæernes saavel Orden som Tall, og nogle komme
 Unde-Slaget nær formedelst deres tandede Næb-
 be. Det halvbufkelrunde Næb og de Pladedanne-
 de Tænder ere alleene egentlige; men tillige al-
 mindelige for dette Slag: Det er altsaa af Skif-
 felsen vi tage de naturlige Kiendetegn, hvorefter
 vi kand udlede de til dette Slag henhørende
 Fugle.

S. 23.

Forstikællen paa Unden og Dyl-Unden, som
 Hr. Mochring søger i Næbets Nægel-dannede
 End

Ende Stykke og dets Beliggenhed, hører nærmere til de saa kaldte kunstige Inddeelinger; saadanne, endskiønt uviste, ere de, paa hvilke Klein og Halle bygge Forskiellen imellem Anden og Gaasen, som fornemmelig beroer paa Størrelsen. En anden Forskiel har Hr. Brisson opledet paa Næbbet, som han betragter efter dets adskillige Breede og Tykkelse. Hr. Linnæus gjør af Ande-Slaget 4re Inddeelinger, de tvende første tages af Næbbets Rod, som enten skal have en Knude eller være lige jævn, i de tvende andre Inddeelinger komme alle de, som have nogle krøllede Fjære ved Stierten eller en Fjær-Top paa Hovedet.

S. 24.

Sammenligne vi de naturlige Inddeelinger med de kunstige, see vi lættelig, at hine have Fortrinnet for disse, hine beroe paa Dyrenes adskillige Levemaade, men disse paa deres dem af Slaberen tillagde adskillige Prydelser.

S. 25.

De forskiellige Føder og Maaderne paa hvilke de søges, adskille jo heele Flokke af Dyr fra hverandre. I Planteriget, Naturens Spise-Kammer, opfødes jo Dyrene paa adskillige Hylde med adskillige Føde. De som ikke kunne komme til de høiere, maa iade sig nøye med det, som findes paa de lavere, og saaledes blive alle Slags

fortærede. At ikke dette Spise-Kammer skulde udtømmes, eller nogle miste ved andres Graadighed, var det fornøden at Dyrenes Tall ikke tog Overhaand, Forsynet har derfor sat nogle ligesom til Opsyns-Mænd herover, den har derfor givet dem en Afstkye eller i det mindste mindre Løst til Planterne, men en Graadighed eller større Begierlighed til Dyre-Riget. Formedelst disse Dyrmeed maatte de jo have de beqvemmeste Redskaber, og dette bliver Aarsagen saavel til Kløerne og deres adskillige Egenskaber, som til Lændernes Tall, Stæder og Skikkelser; men at disse ikke skulde ødelegge de andre, og derved udrydde sig selv, hvorved Plante-Riget vilde ligge saavel unyttig som udyrket (9), har Naturen sat et Maal for deres Graadighed, den har gjort disse indbyrdes til hverandres Tugtere, den har givet de andre nødvendige Baaben til Modværge, eller, det som er meere, Klogskab og Forstand, til selv at forskaffe sig saadanne.

S. 26.

Forandring af Føden er altsaa Aarsag til Forandringen i Stabningen, den har gjort Forskiellen imellem Søe-Dyr og Land-Dyr, imellen Fugle og Fiske, Orme og Insekter. Paa deres adskilli-

(9) At Dyrene befordre Jordens Frugtbarhed, Dyrernes Forplantning o. s. v. ere de tydeligste Beviis paa, men vilde blive for vidtløftige ved denne Leilighed at opregne.

Billige Dpholds-Stæder beroer de Fire-Føddes,
 Krybende eller løbende, springende eller hop-
 pende Gang, Klatren og Klyven, Flagren og
 Svømmen, følgelig deres Klover og Kløer, de-
 res lukte eller aabne Fødder, lange eller korte
 Been; derpaa beroer Fuglenes Flyven, Flagren
 og Svømmen, følgelig deres lange og korte Vin-
 ger, aabne eller lukte Fødder, Fiskenes Finder
 o. s. v.

§. 27.

Maaden at tage og æde den samme Føde paa,
 er adskillig saavel hos Dyrene i Almindelighed,
 som hos Fuglene i Særdeleshed, og heri ligger
 Aarsagen til de adskillige Skikkelser af Næbe,
 endog hos de Fugle, som tage sin Næring af een
 og den samme Føde. Af Svøm-Fuglene søge
 nogle deres Føde under, andre over Vandet;
 disse, som ikke selv kand opholde sig under Van-
 det, betiene sig af hiines Duffen, de svæve der-
 for omkring og over samme, og give nøye Agt
 paa, saa snart nogen med sit Bytte kommer oven
 for Vandet, for om mueligt, strax at bortsnappe
 samme, men nogle tillade dog de fiskende Fugle
 selv, at have den første Nytte deraf, og forlange
 det ikke førend det er gaaet igiennem deres Ind-
 volde.

§. 28.

Anden søger selv sin Føde i Vandet, den le-
 ver af smaa Fisk og andre endog de mindste Søe-
 Dyr,

Dyr, dertil har den faaet sit breede og paa Siderne tandede Næb, saavelsom sin langs med Brædderne tandede og fryndsede Tunge. I dette breede Næb kand den giemme endeel smaa Dyr, som indeholdes i Vandet, hvilket den kand udsie paa Siderne imellem Tænderne saaledes, at det Fødende bliver tilbageholdet af Tungens Haars Fryndsler og Næbets Tænder.

§. 29.

For at faae et almindelig Navn paa Svømme Fuglene, har Hr. Linnæus kaldet dem alle med et Navn Anseres Gaase-Slægten: Herudi har han ikke taget sig større Frihed end Forfædrene, men endog vildet lempe sig efter samme, hvilke have brugt dette Navn, ikke alleene om adskillige Arter af Ande-Slaget, hvorunder de egentlige Gæs ogsaa henhøre, men endog om Svømme Fugle af gandske adskilte Slags, saaledes bliver Pelikanen kaldet af Ælianus, Anser; Gøye-Fuglen (Fn. 140.) kaldes af Worm Anser Magellanicus, og HavSulen (Fn. 147.) kalder Willaghby med flere Anser Bassanus. Ande-Navnet er fornemmelig bleven brugt om alle Søe-Fugle med flade eller halv Kægle-dannede Næb, det blev derfor udvalgt, som det for dette Slag nu eeneste men tillige egentligste Navn.

S. 30.

Den blødeste (Und.)

Hovedet foran paa Siderne sammentrykt, Nakkens flad nedtrykt; Fjærene, i sær paa Siderne ved Næbet, kortest, og see ud som Flos = Fløvel, men blive efterhaanden længere og langsmalere.

Halsen bag til, øverst tilligemed Nakkens fladtrykt, med langsmalere Fjære. (Den fladtrykte Deel er adskilt ved en paa hver Side ophøyet Søm, paa langs til midt paa Halsen nedløbende, og paa Bagen med Enderne sammenvendende, denne kommer af de skøns nedløbende Side = Fjære, som lægge sig ud over de liige nedløbende Bag = Fjære: Zannen.)

Næbbet er halv Regel-danned; Siderne ved Næseborene noget sammentrykte: af liige Eynkelse med Bredden, altsaa ved Roden næsten treekanted.

Over = Næbet uden paa oven for Næbets Middel = Deel nær ved dets Ryg igiennem-bored af tvende eggerunde Næsebore, som fra Spidsen af indad sees skøns aabne; forlængt med et Regel-danned noget smalere nedbøyet og stump Ende = stykke: udstrakt over Under = Næbet med den krogede Ende og en huudagtig Brædde, denne, som løber langs med Siderne af Over = Næbet, skilles fra det hornagtige ved en paa langs liige =

liigeløbende Rende fra Over-Næbets Rod hen imod dets yderste Ende. Næglens Størrelse som en halv Hassel-Rod, næsten indsluttet af Næbet og blot, det øvrige Over-Næb overdraget med en blød Huud, som bag Næseborene deeles ved Hovedets indløbende Fjære i tvende, paa Panden imellem Fjærene opløbende og rynkede Deeles, som ende sig med en rund Spids i Tømes Afstand fra Øyet. Under Næseborene er paa begge Sider en vinkeløbende Bugt, danned af de imellem det deelede Pande-Skind og Over-Næbets huud-agtige Brædde indløbende Hoved-Fjære. Over-Næbet inden til udhuulet, u-igiennemboret; paa Brædden af Siderne, Næglen undtagen, forsynet med omtrent 30 tydelige flade og spidse Tænder, som ende sig inden for den huudagtige Brædde med neppe udstaaende Spidser, Næglens Brædde er karved.

Under-Næbet, for unden fladagtig, inden til vendedannet med opstaaende Sider, som ere uden tiltandede: Tænderne ere Plader paa tværs oprenste, henved 40; Spidsen er udhuulet, foran tilrunded og karved.

Gynene sidde paa Siderne af Hovedet nærmest Tssen.

Tungen er kieded, aflang, stump, mod Enden smalere; deeles i 2de Deeles ved en oven paa, skiont liden dog synlig, Abning, som
 ha

haver paa hver Side en liden beenagtig Knude; den Deel af Tungen fra Spidsen til Aabningen kalder jeg Bullen, den øvrige fra Aabningen henimod Svælget, kalder jeg Roden. Bullens Overflade er plat, imod Enden nedhældende, efterhaanden aftagende saavel i Brede som Tykkelse; langs ad Midten løber en temmelig dyb Fure. Tungens Brede paa hver Side forsynet med 14 Lænder, af hvilke den første og største begynder liige ud for den ommældte Aabning, de øvrige imod Enden efterhaanden mindre, alle nedhælde mod Tungens Rod, paa Siderne ere de sammentrykte, bag til udhulede. Langs med Tungens Brædder oven og neden for Lænderne ligge Fryndser, som bestaae af utallige smaae Haar, næsten af Længde med Lænderne. Middel-Linien, som begynder fra Aabningen, kiendes strax ved en Rad smaae Borter. Den yderste Deel af Tungen bag paa er forsynet med en bruskagtig, hjertedannet, flad-ophøjet, og foran tilrundet Nægl saa breed som Tungen, men foran næppe udstaaende, bag til spidsagtig og af Tungen indfattet. Tungens Rod tykkere, og ophøjet, langs Brædderne forseed med nogle smaae Lænder, men endes selv ved en dobbelt Tvær-Rad af udstaaende Pinde; bag disse ligge 2de kugelskillede Knuder, imellem hvilke Svælget begynder, som tillige med Tunge-Beenet gaaer videre.

Vingerne bestaae af 26 Sving-Fiære; De forreste ere 10, længere, smallere, med spidsagtige Ender; den 1ste og 2den ere lige store, de øvrige blive efterhaanden kortere indtil den 10de, som er dobbelt saa kort som de yderste og endes med en rundagtig Spidse. De mellemste naae fra den 11te til den 20de, de ere kortere end den 10de, liige store, bredere og med stumpe Spidser, undtagen den 20de, som er længere og noget spidsagtig. De bagerste naae fra den 21 til 26, ere smalspidse længere end de mellemste (tilbage bøiede og nedhængende som en halv Maane over den sammenfoldede Vinges forreste Sving-Fiære: *Zannen*;) (i Spidsen næppe ombøiede og næppe længere end de mellemste: *Zunnen*) Vingens Rod eller Skuldrene dækkes med nogle faae breede og noget lange Fiære, som bøye sig efter de bagerste Sving-Fiære. *Bi-Vingens* Fiære paa Vingen ere 4 eller 5, den længste naar til Roden af den forreste Roer-Fiær. *Blind-Vingens* Fiære under Vingen om trent 8, de længste ere 2 *Tomme*.

Stierten er noget afrundet men heel og bestaaer af 14 *Styre-Fiære* (r) med spidse Ender.

Beenes

(r) Heri komme alle de overeens, som jeg haver seet, dog tæller Hr. Briffon 16. i sin Beskrivelse.

Beenene ere korte, sammentrykte, sidde tilbage, men uden for Livet, Knæerne ere foran nøgne. Sædderne ere svømdygtige, tillukte, firetaeude; de 3de Tæer foran gandske sammenhængende ved en Mellem-Huud, af disse ere de tvende yderste de længste og lige store, den inderste er paa den udvendige Side forsynet med en Side-Lap. En enkelt Bag-Tæe tvende gange korter end de andre, med en vedhængende Lap. Alle Tæerne ere med Kløer forsynede.

Størrelsen er imellem en Gaas og den almindelige And, eller saa stor som en Tyrkisk And. Hannen er noget større end Hunnen. Maalet saaledes, som det af Hr. Brisson er giordt, vil jeg fremsætte, men en fastsætte, thi dette bliver paa en død Fuglgandske uvis: Længden fra Enden af Næbet til det yderste af Stierten 1 Fod, 10 Tomme, 6 Linier, og til det yderste af Klørene 1 F. 11 L. 8 L. Næbbet fra Spidsen til Mund-Krogene 10 L. 5 Lin., Stierten 3 L. 9 L. Den nederste nøgne Deel af Læaret 7 L.; Skinnebeenet 1 L. 7 og en halv L. Den mellemste og yderste af de 3 foranstaaende Tæer 2 L. 8 L. Den inderste 2 L. 2 L. Den bagerste Tæe 10 Lin. Paa de udstrakte Vinger er imellem de yderste Spidser af de forreste Sving-Fiære et Mellem-Rum til 2 F. 8 L. De sammen-

C

foldes

foldede Binger naae omtrent til midt paa Stierten.

Farven: Næbets Skind bleeg-grøn; baade Over-Næbets og Under-Næbets Endes Stykker hviid-guule; Beenene og Tærne guul-grøne, Svøm-Huuden blyefarved.

Kiønnets Afvigelser.

Zannen har øverst paa Hovedet en fulsort noget Purpur-skinrende Hoved-Hætte; for- til udløber samme midt paa imellem det i Vanden fra Over-Næbet opløbende og deelte Skind, og opfylder den heele spidse Bugt i Dannelsen af en Vand-Snip. Paa hver af de tvende øvrige Vand-Huudens Sider udstrækkes denne Hætte med en smal Spidse, som er længere end Vand-Snippen, og naaer næsten ind under Næseborene; bagtil er denne Hætte rundagtig men deelt i tvende breede Striber ved en bred af grønagtig hviid imellemløbende smalere Stribe, som fra Halsen løber ind een og en halv Tomme i denne Hætte. Nakken og den nedtrykte flade Deel, med det omliggende paa Siderne af Hoved og Hals, er skinnende græsgrøn; Hovedets Sider neden for Hætten, Struben, den øvrige Hals, Ryggen til ud paa Siderne af Gumpen, Bingers øvre Dækkelære saavel som de inden paa Bingen og den blinde Binge sneehviide. Den øvre Deel af Brystet med en bleeg Ansigt-Far-

ve tynd overdraget. Brystets nedre Deel med heele Under-Livet og Siderne langs under Bingerne, Gumpen midt paa og heele Stierten skionsfort, Stiertens Styre-Fiære have undertiden næppe synlige hvide Spidser. De forreste Sving-Fiære mørk-sortebrune, de mellemste fra 11 til 19 heel sorte, 20 og 21 sorte og hvide, de bagerste 22 til 26 sneehvide. Bi-Bingen sort med hvide Spidser; De forreste Sving-Fiæres nederste Dækficære sortagtige med hvide Spidser, de mellemstes nederste Dækficære sorte, og de bagerste hvide, Resten af Dækficærene sneehvide; Svingfiærene under Bingen askegraae.

Zunnen: Hoved, Hals, Ryg, Bryst, Siderne under Bingen, Gumpen og Bingers Dækficære guule-bruune med sorte Plætter og Baand; Hoved og Hals bleegere med utallige smaae langagtige sorte Plætter; de øvrige Deele ere mørkere, enhver Fiær tvende, og undertiden trende gange sortbaandet, hvilket gjør de sorte bølgedannede eller svævende Linier paa Brystet og Ryggen, men paa Bingers Dækficære skæv-firekantede og sammenstødende store Plætter. Bugen mørke-graae med bleege svævende Tvær-Linier. De forreste Svingfiære ere noget bleegsorte, de mellemste sorte med hviid Spids, de bagerste sorte, men deres forreste Brædde rød-bruun, Bi-vingen sort. De

forreste Svingfiæres nederste Dælfære sorte med askegraae Spidser, de mellemstes nederste Dælfære sorte med hvide Spidser, af disse og de Svingfiæres, som de for en deel dække, bliver, naar Bingen er sammenfoldet, tvende hvide smalere Lvær-baad. Bingen inden paa hvid-graae. Blindvingen under Bingen sneehvid. Stiertfiærene sorte med bleegere Spidse.

Alderens Afvigelser.

Kllingerne af begge Kion ere eensfarvede, klædde med en bleeg-sort Duun, under Struben og Brystet hvidagtige, med en askegraae Streg, draget fra Næseborene igiennem Nynene til Bag-Hovedet. Ungens Duun ende sig alle med et Haar, dette gjør at den heele til Anseende seer ud som den al-leene var klæd med Haar.

Kannen: I det 1ste Aar er paa Ryggen hvid; de forreste Svingfiære, Stiertfiærene, det nederste af Brystet og heele Under-Livet sort, Nesten paa Suglen er klæd med hvide, sorte og hvidplattede Fiære.

I det 2det Aar bliver Hoved-Hætten noget kiendelig, i sær for an med sine fremløbende sorte Hjørner, bag til hvidplatted og saaledes ey at skille fra den sortplattede Hals. Det øverste af Brystet, de inderste Svingfiære og Dælfæreene blive nu meere hvide; paa den omtalte Deel af Brystet

Stet begynder nu at fremstikke en næppe fiendelig bleg-rød Farve. Stiertsfiærene ere sorte undertiden med blege Spidser.

I det 3die Aar er den i ald Ting liig den fuldkomne og forhen udførlig beskrevne Hun, alleene Farverne ere ikke saa skønne og paa Halsen sees hist og her nogle meget saa sorte Pletter.

Zummens adskillige Forandringer.

1. Liig den forhen beskrevne Hun, uden at hist og her, overalt paa Fuglen, den nederste Deel af Ryggen undtagen, fremstikke endeel sneehvide Fiære, saaog at de fleeste Svingfiære ere hvide, nogle hist og her imellem sorte, Ordenen imellem disse er ikke den samme i begge Vinger, den haver ikke heller ringeste Tegn til Vingebaandene. Af Stiertsens Styrsfiære ere de næst yderste hvide, de øvrige sorte.

(Fra Christiansøe, og der ikke set tilforn.)

2. Hovedets Sider sorte, Nesten sort, og gul-pætted med en blegere Stribe fra Næbet igiennem Dynene. Halsen askefarved. Under-Livet mørkegraae. Nesten af Fuglen sort. Spidserne paa de mellemste Svingfiære og deres Dækfiære ere næppe hvidagtige.
3. Liig den næstforegaaende, men de mellemste Svingfiære og deres Dækfiære ere eensfarved; uden hvide Spidser, altsaa uden Vingebaand.

4. Rødagtig = askefarved. Styreficærene ere ved Roden sorte, mod Enden hvidagtige. Brystet har sorte og hvide bølgedannede Baand. Uden Bingebaand.

Ægget lang 2 og to trediedeel Røomme, i Omkreds 6 Røomme, af bleeg hvidagtig grøn Farve.

S. 31.

Ved disse Beskrivelser blive vi ikke alleene i Stand til, at skille disse Fugle fra de andre i dette, saa vidtløftige, ja blandt Søs-Fuglene allervidtløftigste Slag, som indeholder meere end 40 Arter, hvoraf de fleeste ere Nordiske; men vi blive endog i Stand til, at sige saadan er deres Skabning, saadanne ere deres Farver, og saaledes see de ud fra den Tiid de fremkomme af Ægget til deres beste Alder, til at kunde sige dette, kand intet i de foregaaende Beskrivelser udelades (endskjønt vel forbedres), men vi behøve det ey alt, til at kunne adskille denne fra de andre Arter i dette Slag, thi hertil have vi nok af følgende Beskrivelser:

Næbet halvægeldanned, Overnæbets Huud bag Næseborene deelt ved Hovedets Sicere i tvende Deele.

Hannen oven paa hviid, Halsen af samme Farve, det øverste Bryst bleeg Ansigt-farved; neden under sort, midt oven paa Gumpen af samme Farve. Øverst paa Hovedet en skinnende sort Farve, som bag paa Hovedet

det deeles ved en fra Halsen indløbende hvid
 Stribe, bag paa Halsen skinnende græs-
 grøn. Svingfiærene sorte, men de bager-
 ste hvide. Stiertfiærene sorte.

Zummen guule-bruun, fuld med sorte Svær-
 Pletter. Underlivet mørke-graae. Sving-
 og Stiertfiærene ere sorte.

S. 32:

Junii og Julii Maaneder udgiøre den Tid, i
 hvilken disse Fugle fremkomme af deres Æg; skeer
 det tidligere eller sildigere, beroer det paa Stæ-
 det, saabellom Foraarets og Sommerens tilige-
 re eller sildigere Ankomst. Naar Ungerne ere
 fremkomne af Ægene, komme de vel i Skabnin-
 gen overeens med Moderen, men, saa stor som
 Forskiællen er i Størrelsen, saa stor er den og i
 Farven, ja endog i Klædningen selv, thi i stæden
 for Fixer, som endnu ikke ere fremkomne, ere de
 klædte med en blød bleggsort Duun, og see ud
 som vores almindelige Ellinger, da man ingen
 Forskiæl kand see paa Han eller Hun af disse Un-
 ger (s). Naar Fiærene efterhaanden udvoxe,
 nærme vel begge Kion af disse Unger sig i det fors-
 ste Aar til de Gamles Størrelse (t), men end-

E 4

nu

(s) Dette har været Tho. Bartholin bekiendt, thi han
 siger: pullus maris fusci coloris est sicut fœmella, sed
 annua eadem albescit. Act. Med. Hafn. Vol. 1. p. 90.

(t) Alle de Fugle, som Blachwald kalder Birds, voxe
 efter hans Meening i det mindste 5 Maaneder, men
 de

nu ikke begge til deres Farve. Hunnen alleene faaer i det første Aar næsten ligesaadanne Fjære som Moderen, alleene med den Forskiel, at de ere noget lysere, men formedelst de ordentlige Fældninger, som aarligen gaae for sig naar Ungerne begynde at kunne flyve, (u) tiltager med Alderen Farvernes Høide, og de tvende Vingebaand viise sig nu tydeligere. Hun bliver nu allerede i Stand, at parre sig med gamle Hanner og udlægge Æg, hvis Æll dog efter Alderen er større eller mindre, saaledes at de Gamle lægge flere end de Unge. Hannerne derimod blandt disse Unger behøve flere Aar, inden de kand blive af eens Farve med de Gamle, de parre sig ikke, uden det maatte skee ved en og anden Uordentlighed og tilfældelig naturlig Kaadhed, førend i det tredie Aar. Vi see af deres forhen givne Beskrivelser, at de i det første og andet Aar, formedelst deres sorte og hvide uordentlig plættede Farve, see meget hæslige ud, men, naar det tredie Aars Fjære fremkomme, bliver man først vaer den fremfinnende Smukhed, som mangler dog sin rette Anseelse for

de som han kalder Fowls, iblant hvilke Eder-Fuglen bør regnes, udkræve undertiden et gandske Aar, til at naae deres fuldkomne Størrelse. See hans Work of Nature. S. 133.

(u) Hist. Nat. par Msr, Arnault. Tom. 3. p. 40. hvor han beretter at Hannerne af nogle Arter fælden naar Hunnen begynder at ligge, men hos andre Arter fælde Hannerne tillige med deres Hanner. Hvorledes det her, med forholder sig blandt Eder-Fuglene, er mig ikke bekendt.

formedelst nogle meget faa, hist og her paa deres
 hvide Hals og rødagtige Bryst adspredte, sorte
 Pletter; endskjønt denne nu bliver i Stand, at
 parre sig, saa besidder den dog ikke sin fuldkomne
 Skjønhed førend i det fjerde Aar, da den kand
 ansees for fuldkommen i den mandlige Alder: Nu
 viise alle Farver sig fuldkomne og Fuglen aldeles
 frie for Pletter (x), den er da, i sin beste Alder,

§ 5

en

(x) Eder-Fuglen er ikke den eeneste, som behøver flere
 Aar til at naae sin Fuldkommenhed, thi dette er almin-
 deligt for mange flere. Verulamius siger, at man af
 nogles Fjære og andres Næbe kand tælle deres Aar.
 Hist. Vitæ & Mortis p. 82. Maagernes og flere
 Søe-Fugles Unger ere i de første Aar graae og plæt-
 tede; Paafuglen faaer ikke sine pralende Stiert-Fjære,
 førend i det 3die Aar, Linn. Syst. Nat. Tom. 1. p.
 156 Med Eder-Fuglens Afvevlinger i Farverne
 kommer meget overens de Afvevlinger, som Hr Brisson
 anfører i sin Ornitholog. Tome 5. p. 147. om den
 Brasilianske blodrøde Sneppe (Linn Syst. Nat. T. 1.
 Gen. 77. sp. 1.) Naar den først er udfækket, siger
 han, er den overalt mørk sortebrunn, siden bliver den
 graae, naar den bliver ældre hvid, og endelig rød-
 mes lidet efter lidet, dog saaledes, at den begynder at
 blive rød førend den gandske lader af, at være graae;
 deraf kommer det, at den i sit andet Aar er graae,
 hvid, og rødpragled, og endelig efter som den tiltager
 meere og meere i Alder, faaer den sin skønne højrøde
 Farve; lige det samme fortælles om Flamand-Fug-
 lek, (Phœnicopterus Linn.) som i det første Aar er
 hvidgraae, men faaer ikke den reene højrøde Farve
 førend i det tredie Aar. Ornitholog. Tom. 6. p. 519.
 Seeligm. Saml. Tom. 3. ved tab. 46. Linnæi Embe-
 riza Ciris behøver ogsaa tvende Aar førend den faaer
 sine rette Farver. Brisson Ornitholog. Suppl. p. 75. og
 Vol. 3. p. 200.

en af de smukkeste Nordiske Sæ-Fugle og fuldkommen i Stand, at vælge sig en Mage, som skeer ved Foraarstiden udi Martii og April Maaned. En Maaned, eller noget meere efter Parringen, legger Hunnen sine Æg, efter Alderen fra 5 til 8 i Tallet, sielden fleere; naar hun har lagt sit Æll, begynder hun at ligge, og naar da 28 Dage (y) ere forbie, har hun udlagt sine Æg, da de forhen beskrevne Unger fremkomme.

S. 33.

Alle Ting i Naturen har en vis Tiid, i hvilken det ordentligen tiltager i Fuldkommenhed, som strækker sig til det Dyeblik, da Fuldkommenheden viser sig i sin herligste Pragt, men da begynder det at tage af, som det i Begyndelsen vorte, det taber daglig meere og meere af sin laante Prydelse, til omsider et fortærende Minut afvisker det sidste Støv af den forhen beundringsværdige Glands og Prydelse. Er det almindeligt for heele Naturen, hvor langt meere for denne, en af dens ringere Skabninger? Saa meget veed vi, men hvo har eftermaalet de for denne Fugl til disse Forandringer eengang af Forsynet afmaalede Tider?

S. 34. Ut

(y) Mogle har meent, at jo længere Tiid, der udkrævedes inden Eggene bleve udlagde, jo ældre skulle de udkommende Fugle blive. Bradley Worck of Nat. p. 133. Detham Physico Theologic p.

S. 34.

At Eder-Fuglen ikke er skabt til at leve paa Landet, viser den rokkende, mindre bequemme og langsomme Gang, som denne Fugl har tilfælles med de andre Søe-Fugle, og forarsages af dens mod Bagdeelen noget tilbagestraaende Been; disse, tillige med dens lukte Fodder, lærer os, at den er iblandt de Fugle, som opholde sig meest paa Vandet; den findes ikke, saavidt jeg har kun- det erfare i færste Søer, men farer omkring al- leene paa det vilde Hav, hvor den rigelig kand ernære sig af Fiskerie. Den opholder sig i Nord- Søen lige fra Grønland af, og sees ved Kyster- ne af Norge, Engelland og Sverrig indtil de i Øster-Søen beliggende Der. Af de Reysendes og andres Efterretninger er det allerede bekiendt, at denne Fugl opholder sig fornemmelig om Som- meren ved Grønland, Island, Norge, Færøer- ne, Skotland, Engelland, Bornholm, Christians- Øe og Søe-Kysterne af Sverrig; og om Mar- tens og Zorgdragers Berg-Lente skulle efter Brissons Meening være Eder-Fuglen, som forhen er viist kunne være rimelig, da findes den ogsaa paa Spidsbergen. Hr. Egede tillige med flere beretter om dens store Mængde ved Grønland, i sær skalden i stor Mængde opholde sig ved Got- haab, hvor Vandet formedelt Havets bestandige U-roelighed, ikke kand tilfryse, da derimod meere Nord paa, ved Disco-Bugten, hvor Vandet til- fryser sees jielden eller aldrig nogen.

Andersen

og

og Horrebøw, hvilken sidste selv har været øyensynlig Vidne, fortælle, at de ere i stor Mængde heele Island omkring, dog meest Besten for Landet, efterdi der findes de fleeste Der, som disse Fugle heldst søge. Hr. Pontoppidan og Hr. Ström berette med flere, at de opholde sig langs Søekysterne af Norge; undertiden skal de findes langt inde i Fiorden, hvor de og udlægge deres Unger vel 24 Miile fra det vilde Hav. I Nordlandene udlægge de deres Unger fast paa alle Der. Lucas Debes beskriver dem iblandt de Færøiske Fugle. Hos Willughby og Ray læser man, at de lægge deres Æg paa Verne Farne, og ellers, saavidt dem var bekiendt, ingen Stæder ved Engelland; men om Buchanans Colca er vores Fugl; holder den sig ogsaa op ved Suilskeraja, en De ikke langt fra Rona Den ved Skotland. Hr. Thurah fortæller, at de lægge deres Æg paa Sandbankerne omkring Bornholm, men paa Græsholmen ved Christians-De indfinde de sig om Foråret i utallig Mængde. Paa denne Holm, som er af $\frac{1}{2}$ Miils Længde men ikke saa breed, ere Rederne utallige; thi næsten hver andet eller tredie Skridt skal være en Rede, ja paa nogle Pladser Rede ved Rede. Hr. Linnæus beretter, at den gjør sin Rede ved de Svenske Søekyster, dog meest ved Gothland. Saltholmen ved Amager har tilforn ogsaa været et Tilholds Stæd for disse og andre Søefugle, som der om Sommeren udlagde deres Æg, men, eftersom Amagerne nu lade deres Sviin om Sommeren oversætte paa denne

De,

De, ere Søs-Fuglene herved gandske forjagede (z). Bartholin beretter, at de ere fangede i Fiskernes Barn ved den Søndre Side af Siælland, nemlig udi Ise-Fiorden, ved hans fordum tilhørende Gaard, Harrested kaldet, og andre have seet den paa den Østre Side af Landet, nemlig ved Nivaae, imellem Kongsted og Hellsignøer, dog veed man ikke at de paa noget Stæd ved Siælland lægge Æg, men maae alleene, ved at jage efter Fisk, være komne fra Søen, saa nær ind ved Landet. Paa Lessøe saavel som i Jylland ved Limfiordens Indløb lige over for Hals, skal de have deres almindeligere Tilhold. Anderssen mæener, at denne Fugl skulle ogsaa opholde sig i Amerika; Catesbye tilstaaer, at der i Amerika findes en stor Mængde, om ikke alle, Europæiske Søs-Fugle (aa) og det er vist, at der ved Grønland og Island opholde sig Fæder, som forhen ere alleene regnede blandt Nord-Amerikanske Fugle, saaledes er Hr. Linnæi Anas histrionica, maaskee de Dancks Polst-Adelsmand, hidbragt fra Island tvende Gange og engang fra Grønland, denne bør da ligesaavel regnes til Europæiske som Amerikanske Fugle; Saadanne flere kunde lettelig opregnes, men ere i Hr. Linnæi Natur. System.

og

(z) Denne Efterretning anføres efter Hr. Tho. Bugges derom indhentede Kundskab, da han for det Danske Sælskab nesi forrige Aar opmaalede denne Hoim til ligemed Den Amager.

(aa) See den Tydske Oversættelse i Seeligmanns Bogels Samlung 3ter Theil. S. 46,

og Eauna Svecica giordte bekiendte; Da nu Grønland, hvor Eder=Fuglen i Mængde opholder sig, ligger Nørre=Amerika gandske nær, kand vi ikke nægte at den jo ogsaa her kunde have sit Tilhold.

S. 35.

Det skulde synes af nogle Beretninger, at Eder=Fuglen burde regnes iblandt de saa kaldte Træl= eller Færreds=Fugle (bb) thi Willughby siger, at de drage fra Farne=Øerne med deres Unger, naar de ere udlagde, og sees ikke førend til Foraaret; Hr. Thurah beretter at de i Efteraaret forlade Bornholm; Andersen meener, at de, naar de forlade Grønland, drage til Amerika og andre Stæder, hvor de kand have meere Dag og mildere Luft: Men, skjønt Willughbys og Thurahs Beretninger kand være sande, saa sige de dog ikke andet, end at Fuglen imod Vinteren forlader Land=Kanten og begiver sig ud paa det vilde Hav. Hvad Andersen angaaer, da har jeg tilforn viist, at det kunde være rimelig, at den opholder sig ogsaa i Nord=Amerika, men da denne Verdens Deel ligger Grønland saa nær, kand man ikke kalde det en Træl= eller Færreds=Fugl, som gaaer fra Grønland til de omliggende Kyster af Amerika, thi,

(bb) Saadanne ere de Fugle, som til visse Aarsens Tider søge ved lange Reyser, saavel Stædets som Luftens Forandring; om disse kand læses udførligen i Hasselq. Resa til Helliga Landet, p. 287. Amoenit. Acad. T. 2. p. 46, og Hr. Linnæi Refar &c.

thi, at den skulde søge varmere Jord=Streg er vel ikke rimelig, da den sees i Nord= Søen saavel Vinter som Sommer.

§. 36.

Alf det som hidindtil er anført om denne Fugls Opholds Stæd, saavel om Vinteren som om Sommeren, skønnes lættelig, at den bør regnes blant Rippe= eller Stryg=Fuglene, som til uordentlige Tider stryge om fra et Sted til et andet, eftersom de finde for godt, eller en naturlig Nødvendighed udkræver.

§. 37.

Det er fra Foraaret til Efteraarets Begyndelse, at denne Fugl bestandig opholder sig ved Land=Kysterne, thi i den Tid parre de sig, lægge og udlægge deres Æg, saa og opføde deres Unger, men, naar disse ere saa store, at de kand udholde en Rejse til Havet, og i Stand nok til at søge deres Føde paa Dybet, forlade de, tillige med de gamle, Land=Kanterne, og søge den rumme Søs, Marsagen hertil synes fornemmelig denne, at Fiske med andre Søs=Dyr skiule sig om Høsten paa Dybet (cc), hvor disse med andre Fugle, naar Føden ved Landet mangler, og Isen tillægger maae søge hen for at de kunne faae den fornødne Underholdning. Hermed stemmer det overeens, som

(cc) Gisler Oeconom. Nat. p. 36. Hermed stemmer Hr. Kalm overeens i hans Resa til America. Tom. I. p. 97.

som Hr. Egede beretter, at de paa visse Tider (d. e. om Vinteren) bedække den heele Søe: Om Vinteren, siger Hr. Pontoppidan, holde de sig hart ad stedse paa Havet; og Hr. Linnæus siger, at de boe paa det dybe Hav. Ved Grønland opholde de sig ogsaa i Mængde om Vinteren, nemlig mod den Side af Landet, hvor forhen er sagt at Vandet ikke tilfryser, mueligt, at de der finde saa tilstrækkelig en Føde af de smaae Dyr, som tiene til nogle Balsfisks Underholdning, at de ikke have nødig gandske at forlade Landet: dette beretter Hr. H. Egede med den Omstændighed, at de om Aftenen flyve ind i Fiorden ved godt Zaab, og om Morgenens ud til Søes igien; hvor til uden Tvivl Havets Uroelighed og Stormvinde maae være Aarsag; thi af Frygt for disse (dd) komme de ved Juule-Tider og derefter ind fra Havet, og lægge sig under Berne ved Norge paa den fra Havet vendende Side, man spaaer da strax en Stormvind fra Havet, som ikke heller bliver borte.

S. 38.

Mod Foraarets Begyndelse i Februarii og Martii Maaneder, ja og sildigere, ligesom Vinteren er til, samle de sig ved alle de Ber og Landkandte, hvor tilforn er mældet, at de opholde sig om Sommeren. De fleeste Beretninger komme overeens i, at Han og Hun tager sig hver ikkun een

(dd) At Fuglenes Nærmelse imod Sødvane til Land og Skibe betyder Storm, kand sees af Reysesejernes Efterrættninger.

een Mage (ee). Hannen parrer sig sielden førend i det tredie Aar, men Hunnen allerede i det første Aar. I Havet omkring Christians-Øe, og formodentlig ogsaa de øvrige Stæder, hvor denne Fugl forhen er sagt at udlægge sine Æg, sees om Foraaret saadan en Mængde af Hanner, at nogle Sneese af disse slaaes om en eeneste Hun, thi Tallet paa Hannerne er langt større end Hunnernes; dette Slagsmaal bestaaer udi Biden med Næbet, da de med saadan Hidsighed sammenfare, at de i Klynge-viis snart ere oven snart under Vandet, saaledes holde de undertiden ved en heel Dag og længere, da imidlertid den omtvistede Hun altid følger Flokken, indtil de alle paa een nær tage Flugten; Hunnen følger strax den som bliver tilbage og beholder Seyeren; Hun holder sig alleene til ham, han parrer sig strax med hende paa Stædet, og beholder hende siden u-antastet. Naar deres Parre-Tiid er, skrige de stedsse; Hunnens Skrig er som vores almindelige Venders, men Hannens bestaaer i et meget høyt, grovt og noget kurrende A = D; eller, som Hr. Pontoppidan beretter, Hu = Hu. (ff) De Hanner som ingen Hunner faae, forsøye

(ee) Det er ikke almindeligt for Søe-Fuglene, thi hos de fleeste tager en Han sig flere Hunner.

(ff) Om Kønnetts Forskiæl paa Rossen hos Venderne i Almindelighed, har Hr. Arnault i hans Hist. Nat. des Animaux Tom. 3. p. 44. mærket følgende: Le Canard a la voix plus foible & plus rauque, la Cane l'a plus forte & plus perçante.

føye sig efterhaanden bort fra Landet, maaskee, for, om de kunde, opføge andre Hunner.

S. 39.

Naar Væres-Tiden er forbie, opføger Hunnen sig et beqvem Stæd til at lægge sine Æg; Her til udvælge de sig heldst øde og ubebbygte smaae Udøer eller Holme, hvor de giøre deres Næder i Græs, Tang eller og paa bare Klipper, hvor noget Moos findes, at de kand fæste den første Duun ved; de søge sig heldst Skiul under udhængende Steene eller i Lyng og Krat, men i sær under Senebær-Buske, hvor de falde, saasom i Norge og Sverrig; de udvælge sig i sær saadanne Pladser, hvor de kand have Lye for vestlige Vinde, siden disse undertiden medføre Regn og Tugtighed, saasom skye de Sæ-Randten, og lægge deres Æg saa langt derfra, at ingen Sæstænk kand giøre dem Skade. Undertiden søge de af Frygt for Rov-Fugle, som bemægtige sig deres Æg og Unger, en halv Miil høiere op paa Landet for der at finde bedre Skiul til deres Næder; hermed stemmer Horrebows Efterretning nogenledes overeens, at Eder-Fuglen i Island bygger, endskjønt sielden, sin Næde paa det faste Land, hvilket han tilskriver Folkenes Omhu, i at skaffe dem Fred saavel for deres Hunde, som og for andre Dyr.

S. 40.

Naar de saaledes har udvalgt sig et Stæd til Næde, plukker Hunnen Duunene af sit Bryst, som

som den sammensæster til en Neede med Græs,
 Tang eller andet, som er tilstøde, hvortil hendes
 Mage er hende behielpelig. Det er mig fortalt,
 at om Hunnen ey finder sig fornøyet med Ne-
 den, kaster hun sin Ureenlighed deri, da Hannen
 maa lave den anderledes. I denne Neede læg-
 ger hun efter sin Alder fra 5 til 8 Æg, naar disse
 ere lagde, begynder hun at ligge, hvilket falder
 ind paa Grønland, efter Indbyggernes Regning,
 i det femte Maanekin. Imedens hun ligger pluk-
 ker hun Duunen af sig, og gjør deraf en stor høy
 Mand oven om Neden, saa at hun næsten ligger
 skjult inden for denne Mand, som tiener til at bevare
 hendes Æg for Kulde, og at skjule dem for Rov-
 Fugle, imedens hun søger sin Føde paa Bandet,
 thi Hunnen ligger alleene. Imedens Hunnen lig-
 ger, holder Hannen Vagt uden for Needen i
 Bandet, saa at, om et Menneske eller Rov-
 Dyr, nærmer sig, advarer han hende med sit
 Skrig. Hr. Pontoppidan beretter, at hun da
 tildækker sine Æg med Moss og Duun og begi-
 ver sig til sin Mage paa Bandet, men at denne
 tager ikke vel imod hende, hvis Æggene forkom-
 me ved nogen Hændelse; thi i det Fald giver
 han hende mange Vinge=Slag, dem hun taal-
 modig maae udholde og forlades af ham, hun
 giver sig da i Flok med andre ligeledes forladte
 Hunner (gg). En anden troeværdig Mand har

(gg) Det samme fortælles om Sager-Gaasen (Fn. Svec.
 113.) E. Pontoppid. Norges Naturl. Hist. 2den Deel
 pag. 121.

berettet mig, at Hunnen, naar den ved Hannens Skrigen erfarer nogen nærværende Fære, bliver liggende paa Røden, men skiuler sit Hoved i Duunen og Mossen eller Tangen, for ey at blive seet, tilmed bliver den formedelst Mossens eller Tangens bruune Farve meget ukiendelig: Endskiønt disse Fortællinger synes stridige, kand dog begge være rigtige, men da maa det saaledes forstaaes, at den ikke gaaer af Eggene, saa længe den kand undgaae sin Fiendes Øye, men bliver hun seet, og Faren nærmer sig, da flygter den vel til Søen, for ikke selv at blive et Droy; eller og at de paa nogle Stæder, hvor de opholde sig i Nær-værelsen af Folt ere ikke meere skye end vores Swaner, som man, naar de ligge paa Røden kand gaae tæt forbie, uden at de røre sig af Stædet.

Swartbagen (Fn. Sv. 155.) en af Maage-Slaget er og hendes Skildvagt, thi denne staer paa høye Klipper, hvorfra den kand oversee den heele Land-Strækning, men, saa snart den bliver vaer noget, enten Menneske eller Dyr, giver den et Skrig, som Eder-Fuglen strax forstaaer, og veed da tage sig vare. Naar Hunnen har lagt paa Røden i 4 Uger eller 28 Dage, begynde Ungerne at fremkomme, men da forlades hun af sin Maage, thi nu drage alle Hannerne bort, og sees ikke førend til næste For-Aar igien: Andre har berettet at Hannen gaaer bort saa snart Hunnen har lagt sine Æg og begynder at ligge, hvilket næsten af alle modsiges. Moderen drager med de nyelig fremkomne Unger inden kort Tiid til Søen, men

men har hun sin Rede langt fra Søen, som tilforn er mældet, at findes undertiden meere end en halv Miil inde paa Landet, da skal hun, efter Hr. Pontoppidans Beretning, lægge sig need, paa det at de spæde Unger kand klavre hende paa Ryggen, som hun saaledes fører med en jævn Flugt vel afftæd (*bb*). Hunnerne samle sig nu i Flokke med deres Unger, disse kiende ikke længe deres Mødre, i sær om der ere mange i Søen, thi da seer man nogle som ingen Unger have hos sig, men andre derimod, som have 20 og derover: Dersom man vil med en Baad roe sagte til dem, kand man drive dem til Landet, da Ungerne løbe op og stikke deres Hoveder i Senebær- Busker eller høyt Græs, og lade sig der tage med Hænderne (*ii*). Saa længe Ungerne ere spæde, og endnu ikke kand gaae til Bunds eller blive længe under Vandet, opholder Moderen sig med dem ved Strand-Kandten, hvor hun med Fødderne stædse arbejder i Vandet, for at gjøre det tykt, og derved forskaffe sine Unger til deres Føde Insekter og andre smaae Dyr, som herved fra Grunden

D 3

(*bb*) Saaledes fortælles ogsaa om den Nordiske Pengvin eller Gøyfugl (Fn. Sv. 140.) at den, naar dens Unger ere udlagde, begiver sig med dem paa Ryggen til Søes, Jordrag, Grønland. Fiskeren S. 459. dog maae det ey forstaars, at den skulle flyve med dem, thi dertil har den for smaae Binger. Det samme fortæller Hr. Linnaeus om Svanen, i sin Resa, S. 187.

(*ii*) Paa denne Maade fanger man og unge Wild-Giæs, hvilket har maafee givet Anledning til, at man kalder et eenfoldigt Mennecke en Taabe-Gaas.

den oprøres. Moderen forlader ikke sine Unger endog i de største Farer: kaster man med en Steen til dem, nærmer hun sig strax med idelig Skrig til det Stæd, hvorfra Steenen kom, imidlertid tage Ungerne Flugten til Søes, men naar de ere komne et lang stykke Bort, skyn- der hun sig til dem igien. Nogle berette, at de Gamle tage bort efter Haanden, undtagen nogle som blive tilbage for at opføde Ungerne: Naar disse blive saa store, at de kand ernære sig paa Havet, forlade de Landet tillige med de Gamle, hvilke de krybe paa Ryggen, naar de blive trætte og ikke kand følge længere, da man intet seer af de Gamle uden Halsen, og lidet af Ungerne oven for Vandet.

S. 41.

Blive Eggene Eder-Fuglen fratagne, lægger hun Egg paa nye (kk), men i en anden Nede, dog saaledes, at om de første 5 Egg tages bort, lægger hun trende andre, tages disse ogsaa bort, lægger hun alleene et Egg. Efter Horrebows Beretning er det almindelig paa Island, at tage Neden med Eggene saaledes tvende gange bort, førend Fuglen har begyndt at ligge, men naar Hunnen de tvende gange har plukket sig, og skal til at gjøre Nede tredie gang, er den næsten nøgen for Duun; og da kommer Hannen den til Hielp

(kk) Herudi kommer den overeens med flere Fugle. See Derham Physico Theolog. S. 359. og 496.

Hielp og plukker sig med, hvorforsø og, siden Han-
nen er hvid paa Brøstet, den sidste Duun bliver
den hvideste; Tages Eggene tredie gang bort,
lægger Hunnen en flere Eg, men forlader Stæ-
det aldeeles, og opsøger sig næste Aar et andet.
Jager man Fuglen af Neden, enten for at tage
Eggene eller Duunen, da slipper den i det den
flyver op, i sær om man kommer uførmødentlig
paa den, sin Ureenlighed i Neden (11), som meget
beskader Duunen.

S. 42.

Eder-Fuglens Føde bestaaer i Fisk, Muslin-
ger, Snælle-Dyr, Merler, (En. Sv. 2041.2038.)
Ræger, Krabber og andre, ja endog de mindste
Søe-Dyr: Den dukker meget dybt, og som Hr.
Pontoppidan beretter, paa 10 til 12 Favne Vand,
den sluger saavel døde som levende Fisk, og er
meget begierlig efter Fiskenes Indvolde, hvilke den
ophenter fra Bunden, saasnart de af Fiskerne el-
ler andre i Søen udkastes.

D 4

S. 43.

(11) Dette har den tilfælles med nogle Orne, som efter
Nierembørgs Beretning gjøre det samme, maaskee en-
ten af Banghed, eller fordi de kunde blive lættøre til at
flyve bort; dog synes den første Aarsag mere rimelig.
Willughb. Ornitholog. p. 36. Kommer man uførmø-
dentlig over en Biørn og giver et stort Skrig fra sig,
springer den hastig op, og den tynde Ureenlighed gaaer
fra den, dette er af Angest.

Maagerne, som ikke selv ere saavel skillede, til at gaae under Vandet efter deres Føde, betiene sig herudi, foruden af andre Søe-Fugle, ogsaa af densne, de sværme i Flokke-Fall over den, og saa snart Eder-Fuglen kommer med sit Bytte oven for Vandet, røver Maagen det ofte, i hvor meget end Eder-Fuglen skriger. Den lever i Selskab med andre Søe-Fugle, og er selv meget fredelig, men foruden Maagen, er Søe-Ornen (*mm*) i sær dens Fiende, hvilken den dog kand undgaae ved at dukke. Eggene hugges i Stykker og fortæres af Rævne og Krager, som ofte bemægtige sig Ungerne selv, naar de kand komme til dermed. Man beretter, at disse tvende Fugle slæbe Eder-Fuglen af Neden for at komme til Eggene, men blive hindrede af Maagen i sær Kivjo (Fn. Sv. 156.) (*nn*), som kommer Eder-Fuglen til Hielp, men uddrækker selv Eggene, om den faaer dem at see. Ræven, Sælhundden og flere af Rovdyrene ere ikke heller sparsomme over dens Æg og Unger, naar de see deres Leilighed.

(*mm*) Om Giasfenes og Vundernes Snildhed i at undgaae Ornen, See Aldrovand. Ornitholog. III. pag. 378 og 181.

(*nn*) Den som findes i Fn. Svec. er Hannen; Hunnen, som hidindtil ikke har været Skribentere bekiendt er heel sortebrun, og skal ved nærmere Leilighed næyere beskrives.

S. 44.

Ederfuglens Anatomie, saavidt det Allmindelige angaaer, som er tilfælles for alle Fender, er allerede bekiendt, men hidindtil har jeg ingen beqvem Leilighed haft, til at undersøge, hvad besynderligt kunde være hos denne Fugl frem for andre. Paa Luft=Høret af nogle Fender, strax oven for det Stæd, hvor det deeler sig i tvende Greene, som løbe til Lungerne, har man funden hos nogle, men i sær hos Hviin Anden (Fr. Sv. 122.), en Eblerund Luft=Blære (oo), ved hvis Hielp man meener det er, at samme And kand opholde sig en meget lang Tiid under Vandet, men siden Eder=Fuglen dukker saa meget dybt, skulle man med Rømelighed meene, at den ogsaa med saadan en Luft=Blære skulle være forsynet, dog siger Willughby (pp) at hos Lommen, en af de beste Dykkere, findes ingen saadan Luft=Blære. Fuglens Ureenlighed bestaaer enten den er paa Landet eller i Vandet, hos begge Kiøn af en flydende Melkefarved Materie. (qq).

S. 45.

I Land = Huusholdningen bruges denne Fugl paa mange Maader dog ikke til lige Fordeele. Kiø-

D 5

det

(oo) Dette findes beskrevet og aftegnet i Aldrov. Ornitholog. III. p. 190. fig. 2. og hos Willughby Ornith. tab. 73.

(pp) Ornitholog. p. 8.

(qq) Af saadan en flydende Materie bestaaer og visse Maagers Ureenlighed. F. Martens, Spizberg. p. 63.

det spises af nogle, i sær af Grønlænderne, med stor Begierlighed, de anstille for denne Fugls Skyld Jagter til Søes (rr) som de kalde med særdeles Navne i deres Sprog (ss), herforuden berøve de og Fuglen saa mange Æg og Unger, som de kand faae (tt), men Duunen gaar de forbie og lade ligge usørt, som noget de ey veed at benytte sig af, eller og finde Fornøielse i at udsprede den i Beyret. Eggene skal være af temmelig god Smag, hvorfore de og i Norge saavel som i Sverrig samles, sælges og bruges som Høns-Æg: Kiødet derimod er traned og ædes kun af de fattige, dog kand denne Smag tages bort, om man kaager det med Høe eller bløder det i Ædike førend det steges. Grønlænderne fastsætte efter Ungernes Størrelse deres Lids Regninger, naar de ikke meere kand rette sig efter Maanen.

S. 46.

Duunen er vel for os den eeneste, men tillige den betydeligste Nytte: Vi kalde den efter Fuglen **Edder-Duun** men de Tydske: **Steen-Duunen**, **Otter-Duun**, **Isländischer Federstaub**, og de **Fran-**

(rr) Paa Søen bruges ikke Bue men alleene en Raste-Piil, som paa deres Sprog kaldes Nugit, Egede Lex. Groenl.

(ss) Miterfiartok og Mitfiartok, en som er paa Eder-Fugle-Fangst o. s. v.^o

(tt) At tage Eggene fra Fugle er og brugelig flere Steder, paa Bornholm kalder man det skævole, Thurah Bornholms Beskrivelse p. 14.

Franske: Ederdon, Edredon (*) Esderdunen, eller Edderdunen, men med et fordærvet Ord Egledon (**). De ere gemeenligen graae og ved Roden hvide, hvilket er Aarsag til de hvide Pletter, som de ere fulde af: ihvorvel de hænge fast tilfammen, saa at man kand ryste dem uden at de flyve bort, ere de dog meget løse og udbrede sig selv, meere end nogen anden Duun; man behøver derfor af disse ikkun en meget liden Bægt til at fylde de Senge = Klæder eller Tæpper med, hvortil de fornemmeligen bruges.

S. 47.

Disse Duun tages af Eder = Fuglens Rede, men ikke alle Stæder paa een Tid og paa samme Maade, thi nogle, saasom Islænderne, blotte Reden flere Gange, førend Eggene blive udlagde, men andre optage ikke Duunen, førend Ungerne ere fremkomne og have med Moderen forladt Reden, som de efterlade temmelig reen. Det lader rimeligt at de oppebære meere Duun, som følge Islændernes Exempel, der efter Horrebows Beretning, tage trende gange Duun af hver Rede, thi, lader man det blive i Reden, plukker den ikke meere, end det som kand være fornøden, men skiller man de ved det fornødne, nødes den til at plukke af sig alt det, som kand undværes, og som ellers siden vilde falde af, og unyttig adspredes;

(*) Kaufmans-Lexicon p. 1151. (**) Dictionaire, des Animaux, Tom. I. p. 391.

des; ja om det er sandt, at Hannen plukker sig med, naar Hunnen, formedelst det hun allerede tilforn har mistet, ikke haver Duun nok paa sig, skulle Islændernes Naade blive langt fordeeltigere.

S. 48.

Islænderne, som lægge megen Vind paa disse Fugle, har ogsaa funden paa, at forplante dem paa nogle, dertil anlagde, smaae Øer; ja de viide saaledes at omgaaes dem, at de undertiden bringe dem til at gjøre sin Næde tæt ved deres Huuse, men da ladede deres Qvæg og fornemmelig deres Hunde føre til det faste Land, om de boe paa en Ø; Folkene kand da gaae midt iblandt dem, uden at de flyve af Neden. Ved saadan Omgang med disse Fugle, kand de ikke andet end samle en anseelig Mængde Duun: Heraf bliver meget lidet i Island, thi, eftersom de faae det skikkelig vel betalt, sælge de det til de Danske Kiøbmænd, som føre det til Kiøbenhavn og Glückstadt, hvor det med god Fordeel affættes.

S. 49.

Disse Duun indsamles allevegne i Norge langs Søe-Kysterne, men fornemmelig og med beste Fordeel i det Nordlandske Amts Fogderier, og aarligen indsendes til de Contoirske eller andre Kiøbmænd i Bergen. Fra Færøerne har man meændt, aarligen at føres en anseelig Mængde, men da jeg derom har de visseste Efterretninger,
at

at intet for nærværende Tiid i Handelen søres
 herhid, men vel, at der i Ficer = Sæffene, som
 vene over i Skippund, skal kunde udsøges nogle
 faae Pund, maae Handelen enten deri være for-
 andret, eller og man har forstaaet Ficer = Sæffene
 om Eder = Duun alleene. Græsholmens Tallri-
 ge Fugle = Næder kand ikke andet end give af sig en
 temmelig Mængde Duun, som ogsaa hver Aar
 derfra meest ved Fremmede afhentes.

S. 50.

Eyerne til disse Duun er ikke enhver, som be-
 mægtiger sig samme, men alleene den eller de, som
 tilhører det Stæd, hvor eller uden for hvilket
 Fuglen laver sin Næde (uu), dog tilhører alt det
 Duun, som falder paa Græsholmen, Commen-
 danten paa Christians = Æ alleene, som en ham af
 sit Embede forundet Herlighed: Ingen maae der-
 for uden hans Tilladelse komme over paa denne Æ,
 førend ald Duunen er indsamlet, som skeer efter
 hans Foranstaltning i Efteraaret.

S. 51.

(uu) Saadanne Æer og Holm, hvor denne og andre
 Fugle ere vandte at lægge deres Egg, kaldes i Norge
 Egg = Vær, og gjør den Gaard, hvortil de hen-
 høre kostbarere; af saadanne ere paa Helgeland, Tor-
 get, Nord = Herøe og Sør = Herøe, bekendte af de-
 res mangfoldige Duun, thi der findes Næderne saa
 tæt, at man næppe kand sætte en Fod; Siertoften,
 Rognholm og Farstadi Harams Præstegield, item
 Bogseen i Herøe Præstegield foruden flere, give og
 Eyerne en betydelig mængde Duun.

Duunene indsamles best efter nogle Dages tørt Vær; saaledes som den tages af Rederne er den efter Stædets Beskaffenhed fuld af en Mængde Moos, Qvisier, Lyng, Halm eller Tang, dog ere de som findes i Tangen de beste, thi denne frakilles med mindre Umage; Maaden at rense denne Duun paa er adskillig; den som bruges paa Christians-Øe har Hr. Petersen berettet at være følgende: Efterat Duunen er indsamlet, og det groveste Skarn frarystet, giemmes den i Sække, men udbredes i Soelkin mod Lusten paa gamle Seyle, hver Aften førend den giemmes udi Sækkene plukkes efter Haanden meere Ureenlighed fra; naar den er vel Soeltør, fyldes en maadelig Deel i hver Sæk, hvilke derpaa lægges udi en vel lunset Bager-Dun til de ere gandske vel tørrede, siden lægges de tørre Duun paa en aaben Bænk, bestaaende af en Deel tæt hos hinanden satte Træespoler, næsten som en Vogn-Stige, men alleeneste meere tæt. Duunen bankes nu med Rieppe, hvorved Ureenligheden falder bort igiennem Spolerne, men Duunene, som hænge sammen, blive tilbage paa disse; siden udpilles hvad Ureenlighed endnu maatte være tilbage, og da er Duunene reengiorte: De befries saaledes fra den vedhængende Fedme, og den Fugtighed, som Ureenligheden vilde medføre, samt den deraf forarsagede Slaphed: disse saaledes behandlede Duun blive ikke alleene meget lætte, men faae ogsaa en langt større udvidende Kraft. Lucas Debes beretter,

retter, at de paa Færøerne tørres og gøres reene over Kurver, men mælder intet meere omstændeligt herom: I Norge saavel som i Sverrig bruges til deres Reengjørelse et spændt Snøre af Seglgarn, henved en Favn lang, med hvilket Duunen sprættes, næsten som Hattemagerne sprætte deres Uld, og saaledes bliver den reene Duun, hængende ved Strængen.

§. 52.

Man beretter at den Duun som plukkes af den døde Fugl er ikke nær saa god, som den, man tager af Neden, hvilket fornemmelig beroer derpaa, at ald Duun paa Fuglen er ikke moeden paa een Tiid, det gamle moednes til den Tiid, de udlægge Unger, da Fuglen plukker det af til sin Nede, i dets Sted fremkommer noget nyt, som igien behøver et gandske Aar til at naae sin fulde Moedhed, da det efterhaanden løsner sig fra Skindet: dette alleene afplukker den levende Fugl, men paa den Døde afrives baade det moedne og umoedne hvorved følger en større Deel Fedme, som forderver Duunen (xx).

§. 53.

(xx) I Holsteen, Danzig og flere Tydske Stæder plukker enhver god Huusholder alle sine levende tamme Gæns eengang om Aaret, dog ikke saaledes, at de derved blive heel skaldede; thi Duunen og de smaae Fiære, som sidde tættest og tykkest, plukkes alleene af; en saaledes plukket Gaas bliver ikkun meere tynd Klød, man sparer og de undervingerne siddende smale Fiære;

S. 53.

Saaledes samles denne Duun, hvilken Dan-
nemærk, saavel som Norge, oppebærer af disse
Fugle,

Fjære; der berettes; at Fjærene skal paa den Tid ikke sidde haardt i Skindet indfæstede, ikke heller skal Gæssene deraf noget vandrives. Det samme læses i Linn. Vlandska Resa p. 83. at være i Brug paa dette Sted. I Lincolnshire og flere Steder i Eng-land benytter man sig af samme Huusholdnings Greb, hvor man holder de Fjær og Duun for langt bedre, som plukkes af en levende end af en død Gaas; hvilket Hr. Kalm beretter i hans Resa til Nörra America Tom. 2. p. 6. seq. Som Fuglen selv har lært os dette, saa viser den og selv Tiden som er den beste, nemlig i Begyndelsen eller Mitten af Junii Maaned, det er paa den Tid Under og Gæs ligge paa deres Veg og selv plukke sig; thi nu ere Fjærene moedne, men om Høsten, da Gæssene slagtes, ere de nye udfomne Fjære bløde og u-moedne, desuden ere de, som plukkes af feede Gæs slettere, faae, og fortæres af Møll, Halle Naturl. Gesch. Theil 2. p. 544. seq. folgelig ere de Franske og flere andre ikke at efterfølge, som plukke deres Gæs, foruden i Foraaret, ogsaa om Høsten. Hist. Nat. des Animaux Tom. 3. p. 59. Melch. Sebizii de Alimentorum Facultatibus Libri pag. 828. Jeg vil nu give mig den Dristighed, at betiene mig af Hr. Linnæi Ord om Dannemærk, som han i samme Tilfælde bruger om Sverrig: Dette burde iværksættes overalt i Riget, da Fjærene ere dyre og fornødne, at ey saa mange Fjær, som alle Gæs i Dan-nemærk eye, maatte ved Forsømmelse bortkastes, men saavel agtes, som at klippe Faarene. Vilde Præster-ne saavel som Landgodsenes Eyere i Værk sætte saa-danne Exempler for deres Bønder, gjorde de en ikke ringe Tjeneste i Land-Huusholdningen, og vilde for-tiene sig Tak af de Lærvillige og Skionsomme.

Fugle, i saa stor en Forraad, at de ikke alleene have nok til sin egen, men og til andres Fornødenhed, ja den er for sin Kostbarhed saa berømt, at den endog med Begierlighed søges af Fremmede, til hvilke aarlig en Deel af samme udføres.

S. 54.

For at viise nogenledes, hvor store de Fordeele ere, som vi, endskjønt ikkun ved en maadelig Omhyggelighed, have af denne Fugl, og for at stille Nybsgierrigheden, vil jeg meddeele en, saavidt muelig, temmelig nøye Fortegnelse paa alt det, som aarlig fra de under den Danske Krone liggende Øer og Lande for de Handlendes og andres Regning til Danmark hidføres:

Fra Island (22) Ederduun reene omtrent 2 til 300 Pd.
à Pd. 19 til 12 Mark.

u. reene omtr. 15 til 2000 Pd.
à Pd. 24 til 32 Skill.

Findmarken u. reene omtr. 40 til 50 Pd.

Lægge vi hertil det, som gaaer os forbie og udføres enten til eller af Fremmede; alt det, som findes paa Græs-Holmen, som i det mindste udgjør af reen Duun 50 Pund; alt det som samles i Norge, saavel som det, der fand udledes af de Færøiske Fier-Sække, dernæst det som søres fra Island til Gluckstad, og derfra sælges til

E

de

(22) Disse Beregninger ere giordte efter de tvende forrige 1760 og 1761 Aars hjemkomne Duun. Aar 1750 solgte det Islandske Compagnie, foruden det, som gik til Gluckstad, Ederduun for 3747 Rdlr. E. Philadelphi Oeconom. Balance. p. 92.

de Tydske og andre Lande, og endelig alt det, som Skibs-Folkene for deres egen Regning føre fra alle de forhen opregnede Stæder, saa maae dette udgiøre en lige saa stor, om ey større Summe.

S. 55.

Mon denne Fugl da ikke med ald Ret fortienner den Fred, som vores Høysalige Konger (zz) men i sær Kong Christian den Siette, af Høyslovlig Zhukommelse (*) har forundet den, ved at forbyde alle og enhver i hans Riger og Lande under deres Friheds Tab at ødelegge nogen af disse Fugle? Mon der ikke ere Søe-Fugle nok, som kunde tiene, og tiene ogsaa til Føde for Strandstidderen, at han jo skal berøve denne Fugl sit, saavel for ham som for os saa nyttige Liv? Mon han ikke vilde indhente langt meere Nytte af Fuglen selv om han lod den beholde sine Æg, eller og, ikkun for en Tiid giemte hos sig nogle, for igien at give den dem tilbage, om han mueligt derved kunde forsøge dens Afkom? Mon det ikke var Umagen værd, at tillokke de dumme blandt Grønlænderne, men opmuntre de Fornuftige iblandt samme, til at samle den Duun, som alleene bliver et Rov for Binden? Giøre vi os saa stor Umage for at opføde Silke-Ormen, som dog er et fremmed og til vores Jord-Streg uskikket Dyr, søgende derved at oprette nogen tilstrækkelig Silke-Udving i Dannemark, hvor meget meere burde vi sørge for denne Landets egen Fugl, som beder alle-

ne

(zz) See Forordn. af 25 April 1702. a. 25.

(*) See Jagt-Forordn. af 8. Maji 1733.

ne for sit og siens Liv, som yder os aarligen de visseste Afgifter, naar vi ikkun vilde gjøre os Umage for, allene at oppebære samme. Derved skulle vi sandelig oprette en for Dannemark langt anseeligere Ederduuns Handel!

S. 56.

Kjødet af denne saavel som de andre Sæ-Fugle regnes ikke af Lægerne iblandt de sundeste Spiser, i sær for dem, som ved bestandig Sidden og uden nogen synderlig Legemets fornødne Bevægelse forrette deres Arbejde; men er dem heel skadelig, som have haft Ansød af Febrilske Sygdomme, hvilke lættelig igien, herved skal kunde frembringes. Hr. Arnault en Fransk Skribent, har nyelig afhandlet de Lægedomme, som have af Unde- og Gaas-Slaget i Almindelighed, men melder intet besynderligt ved denne Fugl. Nogle har meent, at de, som sove paa Ederduun, skulle staae i Fare for Epileptiske Sygdomme, hvorpaa Bartholin dog nægter sig nogen Tiid at have haft mindste Exempel: Vel medføre disse Duun en stor og for nogle ubehagelig Heede, men samme kunde formodentlig formindskes, naar disse bleve blandede med Gaas- eller Svane-Duun.

S. 57.

Af de os bekiendte Skribentere er vel Buchanan den første, som har skrevet om denne Fugl, men, førend hans mørke Fortællinger kunde forstaaes, maatte en Worm opstaae, som kunde bringe denne Fugl til det Lys, hvilket den tilforn

manglende, og som ved Efterkommernes flittige Ugte paagivelser efterhaanden er bleven klarere.

S. 58.

Vel er dennes Historie ikke aldeles frie for Plætter, saaledes anseer jeg det Fabelagtige, som for medelst Almuens Overtroe og Skribenternes Lettroenhed indsniger sig i Historier, i sær i de, som meest grundes paa Beretninger: iblant saadanne Plætter bliver i denne Fugls Historie det, som Andersen fortæller om Eggenes Formerelse ved at sætte en Stok i Eder: Fuglens Nede, da den skulle holde ved saa længe at lægge Eg, indtil Stokken blev skiult, men Livet tillige tilfadt. Saadanne og andre usikre Beretninger haver jeg, saavidt mueligt var, stræbt at undgaae; men da ventelig en Deel i denne Afhandling kunde være enten at rætte, forbedre eller tillægge, skal jeg med største Fornøyselse og Taknemmelighed tage imod de Erindringer, som maatte vorde meddeelte, og kunde tiene til Historiens Forbedring.

Kobbernes Forklaring:

- Tab. I. Hannen i sin fuldkomne Alder,
 — II. Hunnen i sin fuldkomne Alder staaende paa Neden, tilligemed en Unge.
 — III. Hovedet af Hannen, og Tungen; begge i naturlig Størrelse.
-

Smithsonian Institution,
81625
RICHMOND
COLLECTION.
National Museum.

5 Buren
Tillæg

til

Ederfuglens
Beskrivelse,

bestaaende

af

nogle indkomne Anmerkninger

og

fornødne Besvarelser,

samt

een og anden nærmere erholden Oplysning.

af

M. Th. Brünniche.

Imprimatur, J. C. KALL.

Kjøbenhavn, 1763.

Trykt hos Andreas Hartvig Godiche.

Chas. W. Richmond.
July, 1904.

I.

§. I. a) **B**rissons Afteigninger af Ederfuglen ere de beste af alle hidindtil udfomne (*), og er det got at bekiendtgjøre, paa det Efskere af Naturhistorien kand viide, hvad de have at holde sig til.

(*) Af de mig bekiendte tilforn udfomne Kobbere uden Farver ere Brissons upaatvielelig de bedste, skjønt derfor ikke uden Feyl: men i Sammenligning med Edwards farvede Kobbere, torde jeg ikke give hins Fortrinet for dennes; enhver kand have som sine Feyl, saa sine fordeelagtige Træk, som jeg alt overlader til de Skionende. Mon ikke de temmelig gode, imodsatte de flette og maadelig gode, blive altid de bædste? Mesterstykker ere ingens: Alle ere tegnede efter udstoppede Fugle.

b) *Seeligmanns Sammlung verschied.* Døgel er intet andet end en Oversættelse af Edward (*),

som er nyttigt at anmærke, paa det ingen skal for-
øde dobbelte Penge paa een og samme Bog (**).

(*) Monne den indeholder intet andet, end det som findes
i Edward? Under Titel Kobberet til den 1te Deel
staar: *Catesby und Edwards Sammling feltener
Vogel*. Begges Verker ere i hans Verk oversatte, og
Kobberne snart tagne af Edward, snart af Catesby,
undertiden af begge. Dette blev her nyttigt at anføre.

(**) Mon min Afhandling skulle være indrettet til at
kiøbe Bøger efter? og skulle man underrettes om See-
ligmann, hvorfor ikke om de andre? Jeg har sagt
(S. 4.) at det Engelske Navn hos Edward oversæt-
tes af Seeligmann saa og saa, at sige meere om denne
og de andre Skribentere, vilde vel udfræve en Histo-
ria Literaria om Ederfuglen.

§. 2. a) Den blødeste And maae ikke blive det
Systematiske Navn, som det latinske hos Linnæum
er (*) fordi der ere mange *Wender*, der ere blødere,
naar man føler paa deres Fiære, skiont *Eder-
fuglens Duun*, som ikke føles ved den udvortes
Rørelse, ere bedre, man maae derfor heller give den
Navn af *Eder-And*, saa forstaaes det strax (**).

(*) En Autor af et System kand jo i det give en Ting
hvad Navn han vil, naar han dertil har rimelig
Grund. Hr. Linnæus maae altsaa forsvare det giv-
ne Navn, og den derfor havende Grund. Men jeg,
som ikke skriver uden een Fugls Historie, har ikke

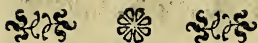
Driftighed nok, til at forandre dens Systematiske Navn.

(**) Jeg erkiender hvad Indsigt og Assurance der hører til at omskabe Ting's Navne, og hvor stor Critique man i den Fald kand underkaste sig. |

b) Alt den i Trundhiems Stift kaldes *Æesteig*, derved maae iagttages, at Hannen af denne Fugl kaldes over heele Norge *Æder-Stegge*, fordi det Ord *Stegge* tillægges Hannerne af alle *Søefugle* (*), saa siger man *Ande-Stegge*, og at den eller den Fugl er *Steggen* og den *Hunnen*.

(*) Alt saa skulle jeg sige *Lom-Stegge*, *Skarv-Stegge*, *Alk-Stegge*. o. s. v. men en anden har berettet det allene om *Ande* og *Gaase-Slægten*.

§. 10. *Gield-Fugl*. Ved *Gield* forstaaes alt det, som ikke yngler, en *Gield-Koe*, *Gield-Ovie*, *Gield-Stud* ic. (*) hvorfor jeg kand ey begribe Prof. (**) *Egedes* Meening om *Gield-Fugl* at henhøre alleene til *Stof-Vender*, med mindre han har confunderet Ordet *Gield* med *Gaul*, som den Fugl *Stof-And* *Fabelen* meest er om, skiont det er *Mergus serratus*, der egentligen kaldet *Stof-And* (***) .

(*) See herom Anmerkningerne II. til §. 10., hvor om dette Ord og saadanne Fugle en noget fuldstændigere Underretning findes.

(**) Det er ikke Hr. Professor Egede, men hans Sal. Herr Fader Biskop H. Egede, som har skrevet Gamle Grøn. Nat. Historie.

(***) Fra nogle Stæder i Norge har man ogsaa faaet anas boscas under Navn af Stok-And.

§. 17. Not. p. Hvad der forstaaes ved Skuffel-Fuglen, og eitat. af Fn., enten det er den første eller sidste Edit., maae oplyses (*).

(*) Endskjønt det er en Trykfeil, at der staaer Fn. 162. i siden for Fn. 160., saa fand dog ingen tvivle om, at jeg har brugt den nyeste Edition af Fauna, naar han har læst §. 1. hvor iblant de opregnede Bøger staaer Linnæi Fauna Suec. 1761.

§. 21. Oversættelsen af semicylindricus ved halvbukkel-rund, vil ikke falde mig saa tydelig, da mig synes en Forskiæl imellem en Cylinder og en Bukkel (*).

(*) Saadan Oversættelse vilde og falde mig heel utydelig, da der aldeles ingen Liighed kand sees imellem en Cylinder og en Bukkel. End ikke saadan Bemerkelse af Ordet halvbukkelrund kand faae Stæd blant Andeslagets Kiendetegn, thi hvilken Ornithologus skulle ikke viide, at dette Kiendetegn passer sig ikke paa alle Gænder; det er derfor ikke uden Grund af Hr. Linnæo iblant Andeslagets almindelige Kiendetegn

detegn forbigaaet. Men, for at bestemme Næbets almindelige Figur, bruger han Ordet convexum, hvilket af mig her er oversat halobukkelrund: Rand en bedre Oversættelse findes, skal den af mig med Taknemmelighed antages.

§. 28. At Anden tager smaae Fisk vil blive mod dens Natur (*), men den Anmærkning er rigtig, at den udsier Vandet igiennem de pladedannede Tænder, deels for at beholde Frøe af Planter deels Insekter tilbage deri.

(*) At det ikke er mod Andeslagets Natur at æde Fisk og deres Judvolde, veed enhver, som i Riøkkener handle dermed, og kand daglig gøres Forsøg paa, da Anden er blant Fuglene det samme, som Svinet iblant de Firesødde, der vroder i sig næsten alt, hvad den overkommer. Ja en vijs Embeds Mand fra Norge har berettet, at han paa den Tiid, Silde-Fangsten varer, opfoder sine Vender med smaae Sild, som der falde i utallig Mængde. Hvorfor er det da mod Ederfuglens Natur? Videre tør jeg ikke beviise, og meere at slutte fra Art til Art er ikke tilladt. Mon det ikke er af Fisk dens Riød smager tranned? Af Insekter og Muslinger kand det ikke være. Vender, som æde allene Insekter og Muslinger, deres Riød er ikke tranned; saasom Hviinandens. Men herpaa skal nærmere Prover anstilles ved Dpskiærelse af flere Ederfugle.

§. 30. a) Oversættelsen af mandibula superior & inferior ved Over- og Under-Næbet synes mig ikke saa god, thi Fuglen har kun een Næb, men den eene Næb har tvende Kiæber, Over- og Under-Kiæbe (*).

(* Over-Kiæbe er, saa vidt mig vitterligt, ikke blant Danske brugeligt om Fuglenes Næb. Det vilde falde en Danske, maaskee ikke en Nordmand, uforstaaeligt, om man sagde: Fuglenes Næsebore sidde i Overkiæben; Mon dette ikke er laant af de Svenske? De Tydske bruge Oberschnabel.

b) Den Afdeeling af Bivinge og Blindvinge er uforstaaelig, naar intet Lexicon følger med; det er jo best og tydeligst at bruge remiges secundarii & primarii oversatte ved de større og mindre Vingefiære (*).

(*) At Svingfiærene de forreste og bageste (remiges primariæ og secundariæ) kunde forstaaes ved, Bi- og Blind-Binge har jeg ikke tænkt, da det er forklaret at Bingerne have 26 Svingfiære (remiges), men at Bi-Bingen paa Bingen bestaaer af 4 til 5 Fiære, og naae til Roden af den forreste Sving- eller Roer-Fiær, som og at Blind-Bingen under Bingen bestaaer omtrent af 8 meget korte Fiære, og derfor er af andre forstaaet om Dæfiærene under Bingen. Men da nu flere i Natur-Historien kyndige har anseet det utydeligt, er det mig kært, at jeg ved denne Lejlighed maa-

fæe

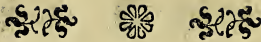

stee til fleeres Dplysning kand mælde, at jeg ved **Bi-Vinge** forstaaer alam notham exteriorem paa tydsk **Nebenflügel** og paa **Svensk Lill-Vingen**, og ved **Blind-Vingen** alam notham interiorem, som og af nogle kaldes *spuria*: Om begge kand læses meere i **Halle Natur-Geschichte** 2ter Th. p. 8. De større og mindre **Vinge-Siære** synes mig ikke at være noget beqvemt **Navn** paa remiges *primariæ & secundariæ*, thi **Dækfiærene** (*teatrices*) høre jo og til de mindre **Vinge-Siære**?

c) Ordet **Stiert** paa en **cauda** er ikke saa god som **Hale**, thi **Stiert** bruges egentlig hvor den kommer ud, som paa en **lacerta**, og **Svands** hvor den er, som paa en **Slange**, men **Hale** paa en **Fugl** (*).

(*) Vi have 4 Ord i vort **Danske Sprog** til at oversætte **cauda** med, **Rumpe**, **Hale**, **Stiert**, **Svang**, det sidste er useilbar tydsk, de tvende første bruges ubestemt, snart siges **Koe-Rumpe**, **Koe-Hale**, snart **Fiske-Rumpe**, **Fiske-Hale**, men **Fugle-Hale** og **Øgle-Stiert** ere mig ikke bekendte; **Stiert** er bestemt til **Fugle**, thi **Motacilla alba** kaldes **Vip-Stiert** ikke **Vip-Hale**, **columba tremula** kaldes **Høy-Stiert** ikke **Høy-Hale**. **Bores** **Naboer** bruge og **Stiert** i den **Bemærkelse**.

d) Det er forstaaeligere at sige **Hale-Siære** end **Styre-Siære**, esterdi enhver gjør sig ikke det **Bes**

greb om Hale: Fiærenes Nytte for Fuglen; som vi gjøre os (*).

(*) Om end Hale: Fiære var ret, saa behøvedes dog det Ord Styre. Fiære, thi en Fugle: Hale eller Stiært bestaaer af Styre: Fiære (rectrices) og Dæk: Fiære (rectrices).

e) *Ullinger*. Dette Ord bruges paa nogle faae Stæder om *Und: Unger*, men er ellers uforstaaelig, ikke alleene paa mange Stæder om *Und: Unger*, men paa alle Stæder om *Uder: og andre Soe: Fugles Unger*, det er derfor best at bruge det Ord *Ungerne* (*).

(*) Denne Anmærknings Rigtighed eller Urigtighed fand bændst erfares af Bønder, og dem, som sælge Uender.

§. 31. a) Her skrives Næbet halv Kegelrund, hvorved er at iagttage, at *Linnæi rostrum cylindricum* tages med Næbets begge Kiæber, saa at, naar man vil presse følge *Linnæianske* Kiendetegn, kunne man sikkert sætte *cylindrisk Næb* (*), og de, der ikke vidste hvad *Cylinder* var, behøvede man heller ikke til Læsere (**). Ellers er det i sig selv usnøden, at skride til de smaa Ting i det *Danske*.

(*) Denne Objection var vel ikke gjort, i fald man havde confereret *Fauna* med *Systema*, og seet at i

Syste-

Systema er ved en betydelig Trykfejl sat cylindrico
for semicylindrico

(**) Denne Anmærkning besvares nærmere ved Slutningen b) (*).

b) Overnæbets-Huud, denne er 2 Slags paa en Ederfugl, den Huud paa et Stykke af Hovedet, som den har fælles med andre Fugle, og den Huud ved Grunden (basis) af Næbens øverste Riæbe, som *Linnaeus* kalder cera, og nødvendiggen maa adskilles, især for den Forstiael, den gjør ved Falke- og Ugle-Slægterne; den cera kalder jeg Vorpætte, fordi, naar man haver Fuglen levende, seer man best Liigheden med Voret (*).

(*) Den Huud om Søefuglenes Næb kalder Hr. *Linnaeus* Epidermis, fordi den ikke skulder alleene en Deel af Næbet, men strækker sig over det gandske saavel Over- som Under-Næb: Ordet er laant af *Anatomicis*, som bruger det om den almindelige Overhuud (cuticula.). Cera derimod beskriver Hr. *Linnaeus* for tunica nuda frontis basin rostri cingens, eller den nøgne Pandehuud som omgiver ifkun Næbets Rod; denne strækker sig ikke længere end ud over Næseboerne, hvor den kiendelig endes; denne er paa Land-Fuglenes Næb almindelig ikke alleene for Falke-Slægten, men og for Papegoy, og den Curassaviske Hans-Slægt. Iblant Søefuglene er alleene *Larus parasiticus* (Fn. 156.) og en anden, som af Hr. *Linnaeo* ikke

er beskrevet, saavel som og Skua Höyeri, de, som ere bekiendte at have en saadan cera. Herr Linnæus har, saavidt mig er bekiendt, været den første som har brugt Ordet i den Bemærkelse; det Engelske Seare, som af Falkenererne bruges i den Bemærkelse ved Falke-Slægten, og som egentlig betyder en Vortexhud, har uden Tvivl givet Anledning dertil; Men da denne Hund paa de fleste er guulagtig cera lutea, som er Vortexets naturlige Farve, har denne Omstændighed nok givet Lejlighed til det Engelske Seare. Siden har Herr Linnæus brugt Ordet cera om enhver saadan Vortexhud, enten den var gul eller anderledes farved; men, naar han bruger det om Ederfuglen (som han neppe bruger om flere) tages dette i en særskilt og u-egentlig Forstand, for med saae Ord at sige det, som ellers vilde behøve en vidtløftigere Beskrivelse, thi da betyder det alleene epidermis, der ved Næbets Rod faaer nogen Forandring. Vortexhætte synes mig at være et u-egentlig Navn derpaa, thi for det første bruges Ordet Hætte (som kommer af Hat,) ikkun naar man taler om noget Skiul, Dække eller noget det lignende paa det øverste af en Ting, som kiendelig er adskilt fra det andet, men cera ligger omkring Roden af Overnæbet paa de andre Fugle, og paa Ederfuglen er den for den meeste Deel deelt i tvende paa Siderne af Hovedet opløbende Strimler, desuden er Forandringen af Huden, som ikke skeer paa een gang, hvor den begynder, gandske ukiendelig, maatte altsaa Vortexhud ikke antages vilde

jeg

Jeg heller bruge Vornæse: Men Over-Næbets Hund paa Hovedet, frygter jeg, er aldeles og for alle usorstaeligt, thi først er Over-Næbets Hund ikkun een, den afbrydes ikke saaledes, at en anden skulle begynde paa Næbet, hvor den slap, men vedvarer lige indtil Hovedet. Efter Anatomicorum Meening skal en saadan Hund være en eeneste over heele Legemet, uagtet den har sine adskillige Bøyninger: Altsaa, lad være Overnæbets Hund vel kand siges at naae op paa Hovedet, ja over heele Kroppen, kand man derfor ikke almindelig, at tale eller skrive, nævne den Overnæbets Hund paa Hovedet, thi da kunde man siden med samme Grund sige, Overnæbets Hund paa Fødderne.

c) Hunnens guulebrune Farve er mig ubekjendt, de mange 100 jeg har seet, have alle været mørkebrune (*).

(*) Fordi Hunnen er guulbrun, kand den gierne være mørkebrun, de tvende Ord ere ikke opposita, thi ikkun lysbrun er efter mine usorgribelige Tanker modsat mørkebrun, saa at en guulbrun Ting kand være lys eller mørk. Overalt viise de (Side 29 og 30.) anførte Forandringer af Ederfuglens Hunner, at der lidet kand bestemmes om Farven i det lysere og mørkere.

§. 32. At bestemme nogen Tiid fra Parringen til Eggenes Læggelse er en vanskelig Sag at mæn-

ge sig i, da man ikke eengang fand giøre det med de Høns og Vender, man haver i sin Gaard, thi en indfaldende Frost, et Uvær, ophæver strax Bestemmelsen, det er derfor best at lade det som er uvist i Naturen blive uvist i Natur-Beskrivelsen (*).

(*) De Ord, en Maaned eller noget meere, fand ikke siges at bestemme nogen vis Tid, men viise snarere Umueligheden; de tiene meere til at give tilliende, at Eggene ikke lægges strax efter Parringen; men at de lægges i en saadan Tid, som benævnt er, bliver ikke vanskeligt at forsikre, naar nøyagtige Observationer ere anstillede, og saadanne ere af Herr Petersen foretagne. Ellers vil formodentlig en Slutning fra de tamme Vender og Høns til de vilde være meget uviss, ja endog ey saa tilladelig i Natur-Beskrivelsen, ligesom det ikke heller i alle Maader er tilladt at slutte fra Have-Værter (herbis cultis) til vilde Værter (herbas spontaneas).

§. 34. Ederfuglen er i sin Gang som en Gaas (*).

(*) Mon denne Anmerkning siger meere, end Ederfuglen gaaer som en Gaas, fordi den er en Gaas; og da Gæs ere Søefugle, endog de tamme, saa ligner Ederfuglen de rokkende Søefugle i sin Gang, den eene meere end den anden.

§. 36. 37. a) Ederfuglen opholder sig det heele Aar ved Norges Havbredde, men derfor ikke sagt ved

ved Norges Fjordebredde (*), følgelig er det ingen Trækfugl for Norge (**), og det forstaaer sig selv med denne og alle andre Søefugle, at de maae forlade de Stæder hvor Fis lægger sig.

(*) Det mæste i denne Anmerkning er hverken til at oplyse eller modsige noget i min Afhandling: Jeg slutter ikke fra Havet til Fiorden. Jeg siger vel at de undertiden findes i Fiordene (§. 34.) men jeg siger ikke at de findes der, fordi de findes ved Havbredden. Der for kand være flere end een Aarsag.

(**) At den ingen Trækfugl er, er sagt §. 35. men derfor er og bliver det dog en Rippefugl (§. 37), thi forlade de saadanne Stæder, hvor Fis lægger sig, saa forlade de jo Havbredden, saa opholde de sig ikke stædig der, saa rippe de. See meere Beviis i Beskrivelsen selv §. 34.

b) De kand ikke søge deres Føde paa det dybe Hav, og forlade ikke Hav-Randten og begive sig i det dybe Hav uden for at leege om Foraaret eller mod det samme (*).

(*) Dette synes at stride imod Anmærkningen a. hvor der tilstaaes, at de forlade de Stæder hvor Fis lægger sig. Hvad deres Føde paa Havet angaaer, da kand maaskee være dem anvist et Spisekammer i den talrigste Væxt Sargazo (Flor. Sv. ed. 2. n. 1144.) eller anden Fucum natantem og de derunder sig befindende Insekter og Muskler.

§. 38. a) At Hannen parrer sig sielden før i det tredie Aar, og Hunnen i det første Aar, er det umueligt at noget Menniske kand sige for vist (*).

(*) Saa længe Hannen af denne Fugl i de 4re Aars Alder hver Aar har sin besynderlige Dragt, er dette ikke umueligt for en nøyagtig og paapassende Observator at iagttage og bestemme.

b) Hannernes større Tal end Hunnernes er en ubekjendt Sag (*): men maae være kommen deraf, at man har seet Hanner slaaes, hvilket skeer ligesom man seer Gasser, Svaner, Andrækker eller Andestegger slaaes, fordi de vil begge have, en og samme Hun, daden, der taber Slaget, faaer vel en anden siden. Om Vinteren kand man ingen Forskiel mærke paa Tallet af begge Deele, hvor de ved Hav = Randterne ligge sammen i store Flokker, og at hver har sin Hun og kien-der den fra de andre, som ellers er for Mennisker ukiendeligt, bevises deraf at naar man skyder een, vender altid dens Mage sig tilbage at see efter den faldne.

(*) Hannernes større Tal blant de Fugle, som ieeve i Monogamie, er ikke ubekjendt for Willughby og andre.

(**) Om Hannernes Tournere Spil for at gaae af med Bruden har Herr Peterlen givet mig Underretning, om hvis Troeværdighed jeg ikke har Aarsag at tvivle, beholder

Beholder enhver sin Mage om Vinteren, hvorfor slippe de den da i Foraaret, for igien at indlade sig i et nyt Slagsmaal? med mindre dette kun tilstaacs om de Unge alleene, og da kand det følgende, at hver har sin Hun, ikke have Stæd. Her tillades mig at giøre følgende Spørgsmaale: Hvorledes skal de ligge i Orden, naar den skudtes Mage, Han eller Hun, altid skal kunde vende sig for at see efter den faldne? Hvoraf veed Hannen, som ligger fravendt, at Skuddet traf en Hun (thi Hanner og Hunner siger Forsfatteren ligge sammen) og hvoraf veed Hannen at det var hans Hun, som han bør see efter? Men vender han sig for at see hvad og hvem, hvoraf kender da Forsfatteren det, som ellers er for Mennesker ukiendeligt? Hvorledes opføre de Unge sig der ingen Mage have? Men, uagtet alt dette er mig utydeligt, anseer jeg det ikke af Høyagtelse for Forsfatteren at være Fabel.

c) Enten deres Skrig er a-o eller hu-hu kand ingen bestemme det er et dem eget Skrig, som ikke interesserer andre, og som er i stæden for Tale for dem selv indbyrdes (*).

(*) Mon Fugle-Skrig ikke nogenledes kand bestemmes og udsiges, skjønt det som deres Sprog er os usforstaaeligt? Alt det interesserer, slutter jeg deraf, at visse Fugle have faaet Navn af deres Skrig, saasom Ungten (*anas hiemalis*), Riviiz (*Caradrius Vanellus*), Kakmanden (*Cuculus canorus*), Rottet (*Perdrix*,

ker) og mange flere. Ofte tager Landmanden en Anmerkning af Veyret, naar Lomen (colymbus) hujer er det mod ondt Veyr, karloer den, er det mod godt Veyr; uden at tale om at Hane-Gal og Ugle-Skrig ofte ere interessante; Men maaskee Ederfuglen paa visse Stæder har en anden Dialect, siden den dog paa nogle Stæder skal skrigte a-o, paa andre hu-hu, jeg er vis paa den ved Torget, Nord-Herøe og Sø-Herøe i Norge skriger a-o.

§. 39. Hvorfor Autor siger, at de giøre deres Rede baade paa Udsær og Holme, og paa bare Klipper og under udhængende Steene og i Lynng og Krat og under Enebærbuske, og i lye for Bestlige Vinde, og tillige at de slye Søe-Kandten og undertiden giør det $\frac{1}{2}$ Miil oppe i Landet, begriber jeg ikke (*). De mange 100de Reeder jeg har seet, have alle været paa Udsær, og paa de Stæder hvor Søen om Vinteren i Stormveyr gaaer over, følgelig hvor det er mod Naturen at enten Lynng eller Enebærbuske fand vore (**).

(*) Dette har jeg anført fordi Autores har sagt saa for mig, Hr. Pontoppidan i Norges Nat. Hist., Hr. Linnæus i Fn.Sv. og den Oelandska Resa og Horrebow i hans Efterretninger om Island; dernæst fordi fleeres Efterretninger stemme hermed overeens, og endelig fordi det ikke er ubegribeligt. Den Færoiske Chirurgus Mr. Schröter fortalte upartisk at de fleeste

fte Søetugle, og blant dem Ederfuglen, søgte Lye, i det mindste den, som Landstrækningen kand give, men andre saasom Svartbagen (*Larus fuscus*) lægger sine Egg paa de blotte Klipper, hvorfra de og undertiden ved en stærk Storm eller Vandskyldning nedkastes.

(**) Alt de ikke bygge i Tang eller Enebærbuske, hvor de ikke vore, er troeligt. Naar kunns een af de i denne §. opregnede Maader løber ind med et af de Lande og Stæder Ederfuglen findes, og de andre opregnede Maaders Urigtighed ikke kand beviises, er det mig nok. Jeg troer med Forfatteren at de ogsaa bygge paa Udøer, og at de heldst søge Der, er sagt S. 36. men jeg tør ikke slutte med ham, at fordi de bygge saa ved visse Stæder, derfor bygge de saaledes allevegne. Svaler i Riobstæder bygge paa grundmuurede Huuse, men paa Landet paa Leerhytter.

§. 40. a) Alt Hunnen sammenfæster Duunen til Redet med Græs eller Tang, forholder sig ikke saa(*), men(**) i Sand-Havren (*elymo arenario*), eller hvor der voper *glaux maritima*, *Angelica Archangelica* eller deslige, der ligger den Planterne need med sin Krop, at der bliver et Rum, som Fuglen kand ligge i, og simplement deri plukker sin Duun af, og trykker need med sin Krop, og derpaa lægger sine Egg, som er den heele *modus procedendi*. Man kand intet see af Duunen, naar Hunnen ligger

paa Reden, og skulle hun efter sin Størrelse være næsten skiult af Duunen, vilde Duunen af et par Reder være nok til den største Dyne; en Fabel er det og (***) om de Bingeslag Hannen giver Hunnen.

(*) Ordet sammensæster tilføaer jeg Kunde give en Gliid tilkiende, som Fuglen just ikke giver sig; her skal det alleene sige saa meget, at Duunen, som Fuglen afplukker, hænger sig ved de derpaa Stædet værende Planter, og med dem saavel som med sig selv indbyrdes saaledes hænge sig tilfammen, at de ikke af Stormen kan bortføres. At sammensæste Duunen til Redet med Græs og Tang er et, men at sammensæste Dunen til en Rede o. s. v. er et andet, de sidste ere mine de første Forfatterens Ord.

(**) Nu fortæller Forfatteren hvad Væxter, som paa Udøerne ved hans fordum beboede Egn findes, samt Ederfuglens Maade i at tillave en Rede, saaledes som den af ham er iagttaget. At de ogsaa gjøre deres Reder i Møs eller Tang fortælle Autores, med hvilke andre Beretninger ere overeensstemmende, men bevises daglig i sær af den Islandske og Finmarkske ureene Duun, som foruden andet heraf ere meere eller mindre fulde. Til de af mig om Reederne anførte Beretningers meere Vished tiener endnu en mig af den Færøiske Chirurgus Monfr. Schröter herom meddeelte Underretning: Naar Hunnerne af Ederfuglen saaer udsøgt sig et Stæd imellem Steene

(thi

(thi paa Færøerne voxer ikke ringeste Buss) slæbet de der sammen noget Straae af de der voxende Urter, oven paa dette afplukke de deres Duun, men heri skal de ikke være saa sparsomme som de Forfatteren mælder om, ney de afplukke saa meget, at der end og sees omkring dem, naar de ligge, en af Ederduun opstaaende Rand, hos nogle større, hos andre mindre. Dette er gandske øverensstemmende med en fra Hr. Petersen oversendt og efter Naturen dannet Reede med Eg og Hun. Saa vidt nu saadan en Rand er opstaaende om dem, saa vidt maae den skiule dem; de ligge altsaa næsten skiulte inden for disse omkring dem opstaaende Duun, men derfor ikke skiulte af Duun, hvilke ere Forfatterens egne Ord og sige noget langt meere.

(***) I at kalde alt det Fabel man ikke har seet, tør jeg ikke følge Forfatteren. Mon Vidnesbyrd af saa mange brave Mænd vilde uden videre Beviis derved miste deres Troeværdighed eller Tingene selv blive uvissere.

(****) Om Vingeflagene fortæller Hr. Pontoppidan i Norges Nat. Hist. Hvormed Monsr. Schröters Vidnesbyrd stemmer overeens.

(b) En ikke ringere Fabel (*) er det om Svartbaggen, der holder Skildvagt, (**) da det for det første er imod al Naturens Oeconomie i Dyres Riger, at en Slægt er Oppasser eller Opparter

for en anden, uden hvor dens egen Interesse er Motiv, som en Høg oppasser en Fugl 2c. (***) og for det andet saa er der paa mange Stæder ikke en høy Klippe i Nærværelsen, hvor Fuglen har sin Rede, paa en Mills distance (****).

(*) See Anmerk. S. 40. a) not. (***)

(**) At Svartbagen er Skildvagt for Ederfuglen har Hr. Professor Egede berettet, dog er det ikke meent saaledes, at ingen Edersnøl skulle være uden saadan Skildvagt, eller at Svartbagens Dymærke skulle just være saadan Forretning, nok er det den skriger, naar den bliver noget usædvanligt vaer, dette Skrig forstaaes af Ederfuglen, som tager sig vare af Frygt for en forestaaende Fare.

(***) Hvorledes det skulle være mod ald Naturens Oeconomie vilde falde vanskelig at beviise, thi Naturens Oeconomie er jo de naturlige Tings af Skaberens viise Foranstaltning efter hvilken de ere i Stand til at frembringe almindelige Dymeed og sælles Nyttter. Det er da saa langt fra at det er imod, at det hellere er meget læt at beviise af Naturens Oeconomie selv, hvorledes alle Ting giøre sit til enhver Artes Bedligeholdelse; hvorledes, som et Dyr er det andets Fiende, saa et Dyr det andets Opparter eller Skildvagt. Men at Dyrernes egen Fordeel skulle være bevægende Marsag hertil, nægter vel ingen skjønt han ikke antager det vaa een og den samme Maade med Forfatteren, som kalder Høgen en Oppasser eller Opparter (thi disse tvende

Ord

selv (*), men paa Søen krybe de som And- og Høns- Unger ofte paa Ryggen af Mødrene.

(*) Her gøres en Slutning fra *Mergus Merganser* til *Ederfuglen*; var dette tilladt kunde jeg og slutte fordi den gaaer under Vandet meget dybt (Act. Stokh.) derfor giælder det og om *Ederfuglen*; fordi denne lever ikke af andet end Fiske og derfor kaldes *Fiske-And*, derfor giælder og det samme om *Ederfuglen*, og da var jo Forfatterens Anmerkninger til S. 28. og S. 42. igiendrevet. Men, skjønt en Slutning fra Art (Species) til Art i samme Slag (genus) undertiden vel er tilladelig, saa er den dog ikke tilladelig fra et Slag til et andet; og paa den Grund falder den paaberaabte Erfarenhed bort. Men hvorledes dette, som kaldes *Fabel*, skulle af Tingenes Umuelighed sige sig selv imod behøver Beviis. Hr. *Pontopp.* beretter det om *Ederfuglen* og Hr. *Linnaeus* om *Svanen*: Tre tvende saa tilforladelige Vidne ikke nok til at beviise Mueligheden kand endnu anføres den tredje, som er Hr. *Catesby*: Om den Amerikanske *Sommer-And* (*Anas sponsa Linn.*) siger han at den gjør Rede i de Huller, som hugges af *Spettek* (*pica*) i de høye ved Vandet vorende Træer, i sær i *Cypressen*, derfra føre de Gamle de Unge paa deres Ryg i Vandet, men de Unge holde sig i denne Fare med Næbet fast til de Gamles Ryg, da disse flyve med hiine derfra: Endnu det fjerde Vidne er fra Færge Mr. *Schröter*, som beretter dette om *Ederfuglen* at være en almindelig Affagn der paa Stedet.

f) Moderen arbejder med Fodderne i Vandet ligesom Uenderne ved at vende Hovedet ned og balancere med Fodderne oven til, for at finde noget med Næbben i Mudderet, hvilket Ungerne gjøre efter, men at det skulle være for at grave smaae Dyr op til Ungerne er en tillagt Historiette (*).

(*) At *balancere* med Fodderne oven for Vandet kalder jeg ikke at arbejde med samme i Vandet, at det skulle være for at grave Dyr op til Ungerne tilstaaer jeg at være en tillagt Historiette, thi jeg sigte ikkun, at den ved at arbejde i Vandet med Fodderne, som er naturligt for alle Svømfulge, sætter Vandet i meere Bevægelse, hvorved det bliver meere fra Bunden oprørt. o. s. v.

§. 41. Hunnen kaster sin tynde brunrøde Ureenlighed i Reden, naar man jager den af, i fald hun har begyndt at ligge paa Eggene, ellers ikke, og er det et Mærke, man skal have til at tage Egg at lægge under en Høne, at faae Unger af, da man fand sikkert tage dem som ingen Ureenlighed kastes over og vente at faae Unger af dem (*).

(*) Denne Fortæling er endnu ikke af nogen Skribent berettet, og er artig, naar den altid er rigtig, skjønt den vel ikke bruges af nogen til Nytte, siden Ederfuglen selv fand udlægge sine Egg.

§. 42. a) Fuglens Føde bestaaer ikke i Fisk, som dens butte Næb med pladedannede Tænder i noksom viser, at den er ikke i Stand til at fange meer end andre af samme Slægt; men i dens Kroe findes smaae Muslinger og Snækker, den lille Sandpiir (*lumbricus marinus*) og en hob smaae Steene og Gruus; af Fiskenes Indvolde veed man ikke den spiser, da det er Nadsel (*).

(*). See herom mine Tvivlsmaal ved Anmærkningerne til §. 28.

b) Hverken Ederfuglen eller nogen anden er i Stand til at dukke 10 til 12 Favne under Vandet, (*) lad da det og for Eftertiden ansættes blant Fablerne.

(*). Hviin Anden (*Anas clangula*) fand gaae under Vandet paa $\frac{1}{8}$ Time og længere. Ederfuglen beretter Mr. Schröter, som tyensynlig vidne, at gaae under og blive borte i lang Tid. Efterretningen er tagen af Norges Nat. Hist. Hvoe har eftermaalet Dybden?

§. 43. Maagerne ere behændige Fiskere skiont de ikke dukke, thi de bie indtil Makrelen, Torfken eller andre have jaget den smaae Siid op i Vandets Overflade, da de i det de idelig svæve over Havet, strax mærke det, og komme; men
at

at den røver noget fra Ederfuglen er en Digt, ligesaa er det at Rævne og Krager slæbe Ederen af Neden; og at Rivojo eller Struntjager-Maa-gen skulle igien tage Ederfuglen i Forsvar og jage dem bort, har man fabriqveret deraf, at den lever af at jage efter Maager for at faae deres Ureenlighed (*).

(*) Skjønt det som Forfatteren beretter, gielder om nogle Maager, er det derfor ikke sagt at det er Digt at nogle røbe fra andre Søfugle, See Act. Stokh. Amœnit. Acad. Reise-Beskrivelser ic. De øvrige saavel som denne Omstændighed ere alle af øyensynlige Vidner berettede.

§. 48. Hvorledes man bærer sig ad med at forplante Ederfuglen paa andre Stæder, var det ønskeligt at see en Beskrivelse over, siden det ellers er saa ubekiendt. (*).

(*) See herom Horrehows Efterretning om Island.

§. 52. Fær asen levende Fugl vises af Erfarenhed altid at være meere elatist end asen død, og klatter sig mindre sammen i Fyldningen, og kommer det ikke saa meget an paa den Tiid de skal fælde som paa den Tiid de ere fuldkomne udvoxne, saa at naar Ederfuglen afplukker sin Duun i Neden in Majo skal den ikke naturligviis fælde før i Aug. eller

eller Sept. og dog er den bedre end den der plukkes af den i Sept. skudte Hun, thi Hannen skydes ikke gierne, saasom dens Duun er kun i ringe Tal og af ringe Bonité (*).

(*) Her er nok i en Hast noget udeladt eller Tanken ikke ret udført siden ingen fuldkommen Meening heraf fandt udledes. See mere i Anmerkningen III. til S. 52.

§. 55. I den Tiid Fuglen gjør Rede og ligger er ingen Eyer af Udøer saa taabelig at skyde Fuglen, da de havde mindre Fordeel deraf, men paa alle de andre Aarets Tider maa de frit skyde dem uden at befrygte at ødelægge dem, da baade deres store Antal og tillige deres Snildhed at tage sig i agt noksom giver Sikkerhed derfor (*).

(*) I Forordn. af 8. May. 1733. staaer: Men ingenlunde maae Hr. Fuglen paa nogen Tiid skydes og fanges overalt i Norge, eller Eggene dem fratages under 10 Rdlr. Straf for hver gang nogen dermed beviislig betrædes: Altsaa naar Regieringen, efter at have overvejet denne Grund til Frighed at skyde Ederfuglen, mod dem, som have anlediget Forordningen, ophæver Forbudet: vil Anmerkningens Rigtighed faae sin største Bekræstelse.

Slutning.

a) Disse faa Anmærkninger ere hvad jeg i en Hast har kundet samle, hvorved jeg, efter Autors Forlangende til at forfatte dem, ikke har haft andet Ønemærke end at give ham Lejlighed til selv at forbedre sin Piece (*), paa det ikke Eftertiden hvori der vist nok vil opstaae skarpe Mønstre, da Natur-Historien begynder saa at stige, skal føde ildesindede der skulde vilde sværte det (**).

(*) Jeg er den Høystærede Forfatter til disse Anmærkninger høyligen forbunden for hans Anmærkninger og Udvarfser. Jeg har ikke kundet bruge dem til at forbedre den Tydske Oversættelse siden det var for sildig, og at give et forbedret Dplag ud var for kostbart, desuden torde jeg ikke sætte mig som Opmand imellem det som troeværdige Mænd have berettet og Forfatteren kalder Historieter, Merveiller, Digt og Fabler, og endelig havde jeg selv nogle Tvivlsmaal mod eendeel i Anmærkningerne; jeg har derfor udvælt at udgive dem som et Tilhæng til min liden Afhandling, saa at Læseren kand skønne, dømme og troe hvem og hvad han vil.

(**) Den Spaadom, at ligesom Natur-Historien stiger vil der fødes skarpe og ildesindede Mønstre vil jeg ikke haabe: Jeg seer nok Grund i Natur-Historiens Fremvejt for skarpe Mønstres Tilvejt, men ingen for

for deres onde Sind, snarere Grund for et ondt Sinds Forbedring. Men om end saa er, skal jeg med Lige, gyldighed ansee de ildefindede, som vilde sværte mit lidet Skrift, naar kun Retfindede vil bifalde det eller i Kierlighed rette mine Feyltagelser, og andet gior en retfindet Mønstrer ikke, i hvor skarp han end er.

b) I øvrigt siden Autor vil udgive meer af denne Slag haver jeg paa Natur-Historiens Begne at bede om, at der i Beskrivelserne intet maa indløbe uden hvad alle kand forstaae, og at man ikke har literatos og dem mindst, men og illiteratos, som dem der meest behøve at instrueres, for Dyne, hvorvidt jeg er besøyet til den Bøn vil jeg stille Autor for Dyne af disse hans Ord: Under Næseborrene er paa begge Sider en vinkellobende Bugt, danned af de imellem det deeledede Pande Skind og Over-Næbets hudagtige Brædde indløbende Hovedsiære. pag. 22. Hvilket ingen uden en Literat der endnu forstaaer Siinsheden af vort Sprog, og lidt af Geometrien skal kunne forstaae (*).

(*) Uden at forstaae meget af Geometrien har jeg brugt den Talemaade en i Vinkel lobende Bugt (sinus angularis); Leeg-Folk til Smedkere og Smedde inclus. have forstaaet den Talemaade, naar jeg har spurtt dem derom, men faae, uden de som have forstaaet noget Latin, Franssk, Engelsk eller Geometrie, have forstaaet hvad et cylindrisk Næb vilde sige; men

da i Numærkningen til §. 31. er sagt, at de som ikke forstaae hvad et cylindrisk Næb er ey heller behøves at være Læsere, hvi behøves da de at være Læsere, som ikke forstaae, hvad en i Winkel-løbende Bugt er?

c) Ligesaa pag. 24. synes det at involvere lidt contradiction, at sige: rundagtig Spidse, stump Spids (*).

(*) Hvorfor kand Spidsen af en Ting, der i Pyndten ikke udløber til det tyndeste ikke kaldes stump, naar man om en Kniv siger at dens Egg er flod og dens Spidse stump: Jeg siger jo ogsaa, en astumpet Spidse (apex truncatus).

II.

§. 10. Gældfugl er i Skads Herred og andre Stæder i Jylland et meget almindelig og bekiendt Navn, som tillægges alle de Fugle, som ikke yngle og som i den Tiid de andre yngle opholde sig (naar de ere af saadanne som leve i Sælsskab) Flokkeviis, og naar de ynglende af samme Slags om Sommeren ere magre og uden Smag, ere Gældfuglene næsten ligesaa feede og behagelige i Smag som om Efterhøsten, da Fuglene for Riøkkenet ere paa deres beste, saaledes opholde sig her heele Sommeren store Flokke af Hjeiler eller Brok-Fugle (Charadrius apricarius), ligeledes af Ryler (spe-

(Species Scolopacis). En Uhrhøne det Aar den ey yngler kaldes af Jægerne Giældhøne, som endog naar den flyver op, fandt kiendes af sin snællere Flugt, men endnu vissere naar den kommer paa Fadet af sin behageligere Smag. En Koe det Aar den gaaer over uden at faae Kalve kalde Bønderne Giæld-Koe, ja end meere en Amme som ey giver Die men allene passer BARNET kalde de en Giæld-Amme, i Siælland Gold-Amme: Mon ikke Giældfuglene være en fornøden Beholdning i Naturen for den tilfældelige Enkestand blant Fuglene, i det mindste er det vidst, at saa snart man om Sommeren skyder den eene Skade, faaer den anden inden 24 Timer en nye Mage, saaledes har jeg skudt 3de Mager fra en Skade, som hver Gang strax har faaet sig en nye, da her ved Gaard den paa samme Tiid ikke har været uden et enkelt Par tilforn at see. At det iligemaade har Stæd ved andre Fugle staaer ey at tvivle, dog har jeg ey forsøgt det.

S. 40. Naar Fugle, i sær Vender, begynde at ligge, ere de meere frygtagtige eller rettere flygte før, og forlade Eggene betimelig inden det de fornemme og frygte, kommer nærmere, de faae da og ventelig Tiid til, ligesom naar de forlade Redet

for at søge Føde, at dække Eggene med den Mos og afplukkede Duun og Fæere, som naar de ligge paa Eggene, ligge rundt om dem, med en høyt opbøvet Rand, men jo nærmere det er mod Tiden at de have udlagt, jo nødigere vil de forlade Eggene, trykke sig paa Nedet, og sfiule sig det beste de kand, forlade ey heller Nedet før den yderste og haardeste Mod trykker, da de endelig flybe, men vaklende og ligesom de havde Convulsioner, faldende næsten til Jorden hvert Øyeblik, saa at naar de paa saadan Tiid opjages af en ung eller uovet Hund, kand Anden saaledes bedrage Hunden og føre den næsten $\frac{1}{4}$ Miils Bøi bort, hvorved den rædder sine Egg. Det sidste har jeg og agtet ved Uhrhus.

§. 30. pag. 24. Er Blind-Bingen tectrices subjacentes? (*)

(*) Da dette er besvaret i det foregaaende I. §. 30. b *) Saa har jeg ikkun her at takke den Welbr. Hr. Forfatter for hans Anmerkninger. Saavel disse som andre hans Observationer i Natur-Historien, hvilke jeg paa anden Haand har seet, have givet mig en besynderlig Høvnagtelse for hans Person, saa jeg med megen Taknæmmelighed altid underkaster mit ringe Arbeide hans sfiensomme Critique.

III.

Bed denne Lejlighed har jeg fundet mig forbunden at anføre de Feyltagelser, som jeg enten selv er kommet efter, eller som en og anden Ven har givet mig Underretning om.

§. 1. Lin. 5. læs. *Linnæi*. Side 3. §. 1. læg til: Det Trondhiemske Selskabs Skrifter 1te Deel. pag. 193. og Oliger. Jacobæi Museum Regium P. I. Sect. 2. n. 33. Side. 7. (d) Skallefinger er Species Mergi. S. 8. (h) Læs Næ: Kirke eller Nætier Sogn, thi Nækirke kaldes contracte Nætier paa Barnholm, ligesom Peerskier for Peders Kirke ic. S. 13. (p) Fn. 160. S. 14. Lin. 7. læs: tvende. S. 15. § 21. læs: forsynet med Tænder, som i Over Næbet v. s. v Side 22 læs: Undernæbet neden under stadagtig. S. 24. har jeg kaldet remiges med 2de Navne Sving og Roer. Siære, eet er nok, tvende give Confusion, læs derfor lin. 22. Sving-Siære S. 25. læs: Beenene ere korte, sammentrykte, sidde noget tilbage; Knæerne ere foran nøgne og staae uden for Bugen. S. 31. §. 32. lin. 7. læs: med de gamle. S. 32. Lin. 7. Men de tvende hviide Vingebaand viise sig ikke tydeligen førend efter flere Aars Fældninger. S. 37. maaskee de Dankes polsk Adelsmand: De Ord bør udslettes, thi nu veed jeg med Visshed at dette Navn tilhører *Linn. Anas Marila*, som er hidseent fra Jylland, Christiansøe og Island. S. 38. lin. 1. læs: Fauna. S. 45. not. (hh) læs: i sin

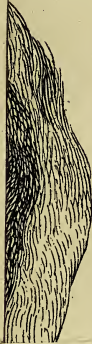
Stånfska Resa. S. 53. (uu) i Herrøe Præstegield, læg til: i Fogderiet Søndmør i Bergens Stift.

§. 52. At Duun og Fjær falde af er vel den retteste Marsag fordi de lide Mangel paa den fornødne Nærings Saft; ordentlig viis kommer denne Mangel af, fordi de smaae Fjære, som begynde at pippe frem, behøve meere Bædsker: sølgelig søge disse derhen hvor de finde mindst Modstand og heldst tages imod, og altsaa maae de andre som herved betages de fornødne Næringsmidler tørre efterhaanden indtil de endelig falde ud. Saadanne have da intet af de Bædsker som ere hos de friske og nye Fjære i Mængde naar de af Kroppen før deres rette fælde Tiid udrykkes: men da disse Bædsker giøre de afplukkede Fjære og Duun, hvori de endnu opholde sig megen Skade, sees lættelig at de ere at betragte som umodne imod modne.

S. 55. (**). Mældes at Duunene og de smaae Fjære plukkes alleene af, hvilket saaledes af Hr. Kalm anføres at være i Engelland brugeligt. Dog siger Halle paa det anførte Stæd: Man berupfet ihnen die grossere Federn vom Bauche und etwas vom Rücken aber keine Dunen (Pflaumfedern.)

Tab. I. Ved Kobberstikkerens Forseelse er Næbets Spids paa Hannen bleven noget vel krum og spids.

TAB: III.

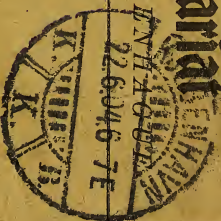

1854
1855
1856
1857
1858
1859
1860
1861
1862
1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869
1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

Skandinavisk Antiquariat

KØBENHAVN — BREDGÅDE 35 — CORNER 4000

Mr. Chas. W. Richmond

Smithsonian Institution

Washington

W. R. A.

S. C.

